

Ageing Population and Elderly Care in the Context of Rural-Urban Relations: The Case of Kastamonu and Sinop

Didem Daniş¹

¹(Assoc. Prof. Dr.), Galatasaray University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Sociology, Istanbul, Türkiye.

ABSTRACT

One of the dominant characteristics of Turkey's population in the 21st century is the high rate of demographic ageing. The elderly population, predominantly situated in rural regions, is significantly affected by outward migration trends and alterations in family dynamics. This article aims to delve into the topic of ageing and elderly care in Turkey, drawing insights from field research conducted in Kastamonu and Sinop, identified as the cities with the highest ratio of elderly population in 2020.

The research methodology encompasses four key stages: 1) Reviewing pertinent literature covering relevant concepts; 2) scanning local newspapers in Kastamonu and Sinop between 2015 and 2020 for news articles concerning elderly individuals and ageing; 3) compiling statistics on ageing and migration from diverse sources, predominantly relying on TÜİK (Turkish Statistical Institute); and 4) conducting field research, which entailed 36 interviews carried out in November 2020. The interviews were conducted across various locations including the city centres of Kastamonu and Sinop, districts such as Taşköprü in Kastamonu and Boyabat in Sinop, as well as several villages. The focus of these interviews centred on topics related to ageing and elderly care.

The migration and fertility statistics of these two provinces serve as a starting point for elucidating the demographic causes contributing to the prevailing ageing conditions. Outward migration, depopulation in rural areas, demographic and economic decline within these regions, along with notably lower-than-average fertility rates, collectively stand as fundamental factors shaping the population structure in these provinces.

In Kastamonu and Sinop, the evolving dynamics between rural and urban areas, migration patterns, and the existence of multi-locality structures significantly has influenced intergenerational support systems in elderly care. In these provinces where the elderly population holds a substantial presence, the traditional role of families in providing elderly care is undergoing transformation, leading to the involvement of other caregiving entities. Apart from the aid and services provided by the public sector, municipalities and the private sector are also delivering new support services for elderly care. Protection mechanisms for the elderly exhibit variations in accordance with the welfare regimes of countries. Within the southern European welfare regime, of which Turkey is considered to be a part, although various services and assistance are available for the health and care requirements of the elderly, they are currently fragmented, partial, and exhibit favouritism in their structure.

In the conclusion of the article, the emergence of new dynamics stemming from population ageing and societal shifts in Kastamonu and Sinop is discussed along with the fragmented nature of the welfare regime concerning elderly care. The distribution of roles among family, state, and market actors that impact elderly care is analysed, and several policy recommendations are put forward.

Keywords: Ageing, Population, Elderly care, Welfare regime, Urban-rural relations, Migration

Introduction

One of the prevailing social phenomena in today's world is ageing. With individuals living longer and declining birth rates, there has been a noticeable rise in both the absolute number and proportion of the elderly population. Although Turkey has been traditionally recognised for its young population, recent years have witnessed a rapid ageing trend (Eryurt, 2014; Canpolat, 2022). Over the past 50 years, while the total population in Turkey has increased threefold, the elderly population has surged almost tenfold (Arun et al., 2013). The proportion of the elderly population, which escalated to 8.4% in 2000 and 9.5% in 2020, is projected to reach 23% by 2050 (Özgür, 2019: 80).

While the pace of ageing in Turkey is rapidly increasing, this phenomenon is not uniformly observed across all regions of the country. While demographic ageing remains relatively low in metropolitan areas, it progresses much faster in rural regions.

Corresponding Author: Didem Daniş **E-mail:** ddanis@gsu.edu.tr

Submitted: 24.03.2023 • **Revision Requested:** 26.09.2023 • **Last Revision Received:** 19.12.2023 • **Accepted:** 20.12.2023

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Özgür and Yakar, in their study on ageing in "different temporal-spatial scales", shows that the geographical distribution of the population over the age of 65, which constitutes 9.5% of the total population according to 2020 data, "exhibits very different patterns at the local scale; at district, village, city, neighbourhood levels (...)" (Özgür and Yakar, 2021: 14). While examining the ageing patterns from a geographical perspective, they state that the smaller the spatial scale of the analysis, the more striking the results of the distribution of the ageing phenomenon and that "already in many geographical units at the district and village and/or neighbourhood levels, old, very old, even extremely old local community structures have emerged" (Ibid., 23).

Similar to global trends, in Turkey, two primary factors contributing to the rise in demographic ageing are the decrease in the fertility rate and the rise in life expectancy at birth (Özbay, 2015). Nonetheless, a key factor directly influencing ageing in rural areas is the phenomenon of outmigration. As rural agricultural livelihoods weaken and rural spaces decline, certain rural areas experience significant depopulation due to substantial outmigration (Yulafcı and Sayılı, 2015; Yılmaz et al., 2020). Although the demographic shrinkage of rural areas in favour of cities has been an ongoing process since the 1950s, the active population in rural areas has decreased remarkably in the last two decades as employment and livelihoods have shrunk economically. While a significant part of the few remaining population in the villages consists of the elderly, the return of rural people who have spent their working life in the cities to their villages after retirement also disrupts the demographic balance in rural areas in favour of the elderly.

The evident ageing trends depicted in demographic data, coupled with the disparities in the geographical distribution of the elderly population, bring forth the question of who will assume the necessary care services for the elderly. Traditionally handled by families, elderly care now presents new challenges necessitating intervention from the state and other entities, whether public or private, due to the geographical dispersion of family members caused by migration.

The Black Sea region stands out as one of the rapidly ageing regions in Turkey. As detailed below, supported by statistical and field research data, demographic ageing in this region correlates closely with issues surrounding rural ageing and outmigration. This article, based on a study conducted in Kastamonu and Sinop provinces within the Black Sea region, seeks to explore the causes and consequences of the ageing phenomenon concentrated within this area, with a particular focus on elderly care. It aims to contextualise this issue within the broader transformations occurring in Turkish society and welfare structures. By delving into the altered rural-urban dynamics resulting from population concentration in urban centres and the subsequent depopulation of rural areas across various regions, this article aims to contribute to the existing literature on demographic ageing, welfare regimes, and elderly care in Turkey.

This research was carried out in Kastamonu and Sinop, two provinces boasting the highest proportion of individuals aged 65 and above. According to 2019 TurkStat data, Sinop registered an elderly population percentage of 18.8%, while Kastamonu closely followed with 17.66%. As of 2022, Sinop continues to lead with 20.2%, followed by Kastamonu at 19.3%. Although the rankings exhibit slight fluctuations annually, these two provinces have consistently maintained their position within the top three in recent years concerning the proportion of elderly population.

Within this framework, the article aims to address the following questions: What insights does the evolving demographic structure reveal about ageing in Kastamonu and Sinop? How do socio-economic and cultural changes, particularly the geographical dispersal of families resulting from outmigration, impact elderly care? In what ways does the traditional family-based approach to elderly care undergo transformation amid the rise in elderly and isolated households due to outmigration and other contributing factors? Furthermore, how is the distribution of roles among the three primary stakeholders in elderly care - namely, the family, public entities (state institutions and local governments), and the market - manifested in these two provinces marked by high ageing rates?

In the following, different welfare regimes in elderly care will be analysed and the characteristics of the welfare regime in Turkey will be discussed. Then, research methods and data sources will be explained. In the first part of the research findings, demographic data explaining ageing in Kastamonu and Sinop will be presented with a focus on fertility, outmigration, and shrinkage of rural areas. In the second part of the findings, the issue of family and elderly care in the context of migration and geographical distance will be discussed, and then elderly care services provided by public and private institutions will be evaluated. The article will conclude with the evaluation of the findings and recommendations.

Elderly Care and Welfare Regimes

As the elderly population increases both in numbers and proportions, one of the foremost concerns revolves around elderly care. Addressing the care needs arising from declining health conditions among the elderly varies depending on countries' welfare models and the socio-political and economic characteristics of societies. Each nation experiencing an ageing population develops its distinct models of elderly care, closely intertwined with its social policies and welfare regimes. Esping-Andersen (1989) delineates three welfare regimes based on the roles allocated to the family, the state, and the market: market-oriented liberal regimes; family-oriented corporatist regimes wherein social security is contingent upon an individual's workplace position;

and social democratic regimes that advocate the principle of universal citizenship. Although Turkey's categorisation within this framework, primarily developed based on Western nations, poses challenges, it is noted that Turkey is occasionally viewed within the corporatist regime type. This classification stems from the differentiation in social protection provided by the state based on one's status, while the family assumes a significant role in social welfare.

In recent studies on welfare regimes, Turkey is generally situated within the framework of the southern European welfare regime (Buğra and Keyder, 2003; Taşçı, 2013; Koçak, 2019). Italian political scientist Ferrera (2006), in his analysis of Italy, Spain, and Greece, characterises the southern European welfare regime by its cash support systems hinged on employment status, institutional fragmentation, differentiation between the formal and informal sectors, and clientelism. This model primarily revolves around a dual income support system. In countries adhering to this welfare regime, a considerable contrast exists in terms of protective systems between individuals encompassed within the social security system and those excluded from it. Ulutaş underscores the "traditional, segmented, fluctuating, and clientelist structure" as the primary attributes defining the welfare regime in Turkey (Ulutaş, 2017: 29). She further contends that the social assistance system is intricately linked to this particular welfare framework.

The disparities observed in social policy regimes among countries are inherently linked to their historical and social conditions and the evolution of capitalism within those nations. Buğra and Adar (2008) posit that in underdeveloped countries like Turkey, labour processes have evolved within the context of rural-urban migration and far from conditions of full employment. Consequently, the relationship between the state and society in such regions displays different characteristics compared to the Western context. Particularly following the neoliberal turn after 1980, the privatisation of public enterprises, the expansion of informal sectors, the decline in formal employment opportunities, the erosion of traditional solidarity structures within extended families, and an increase in income disparities among social classes have engendered substantial disruptions in the corporatist model (Buğra, 2016; Korkmaz, 2014). As a result of these transformations, the relationship established with the impoverished segments of society has transitioned into one based on aid. This led to the adoption of an aid-centred social policy model, notably initiated through the establishment of the Social Solidarity Fund in 1986. Since the 2000s, there has been a continued reinforcement of a populist and clientelist approach to social assistance (Kutlu, 2015 and 2018).

Elderly care is predominantly shouldered by families in societies characterised by traditional social relations and where the welfare state is weak. Conversely, in countries such as France and Germany, governed by corporatist regimes, public nursing homes assume a significant role. For instance, as of 2017, France provided state assistance to approximately 1.5 million elderly individuals. Of this population, 60% received care at home, while the remaining 40% resided in nursing homes. In 2017, around 600,000 beds in care facilities were allocated to elderly individuals in need of assistance (INSEE, 2020). Contrastingly, in Turkey, the capacity of state-run nursing homes and the number of elderly accommodated in these institutions are considerably limited. In 2020, the Ministry of Family and Social Services oversaw the care of 13,970 elderly individuals in nursing homes, while the total nursing home capacity stood at 15,607 (EYHGM, 2020: 22). Although witnessing a substantial 2.4 to 2.8-fold increase in these capacities compared to 2002 is noteworthy, the care services rendered by public sector nursing homes remain inadequate. This void is partially filled by privately operated nursing homes. In 2020, 51% of the total elderly population in nursing homes in Turkey received care in facilities affiliated with the ministry, 39% in private nursing homes, and the remainder in other public institutions (Ibid., 23).

In Turkey, the legal framework concerning the elderly is delineated in Article 61 of the 1982 Constitution, which mandates, "The elderly shall be protected by the State. State assistance to the elderly and other rights and facilities to be provided shall be regulated by law." Policies directed towards the elderly population in Turkey primarily emphasise programmes involving financial support. This system chiefly encompasses pensions and healthcare expenditures (Eser and Küçük, 2021: 549). The "first social assistance arrangement put into practice in the modern sense," for the elderly is the legal regulation on the "65 Age Pension" established by Law No. 2022 in 1976 (Metin, 2011: 186). It was introduced to "provide a pension to needy, weak, and forlorn Turkish citizens who have reached the age of 65".¹

Individuals applying for benefits under Law No. 2022 have their applications assessed by the Social Assistance and Solidarity Foundations (SYDVs) within their residential regions (Yuvalı, 2019). However, the vagueness of the criteria determining need and the absence of a rights-based structure for social assistance underscore the subjective and clientelist nature of the social assistance system administered by SYDVs (Taşçı, 2013; Ulutaş, 2017).

In terms of financial significance, the old-age pension provided under Law No. 2022 holds substantial importance. As of July 2023, the elderly pension amounted to 2,348 TL. This pension was granted to 620,019 individuals in 2016, 709,590 in 2018, 825,573 in 2020, and 836,665 in 2021. Consequently, a total of 25,702,176,924 TL was disbursed to those in need under the

¹ The scope of Law No. 2022 was broadened in 2005 to encompass individuals who, despite not reaching the age of 65, can provide evidence through a medical board report from a certified hospital that they are disabled to the extent that they require assistance from others to sustain their lives, along with disabled individuals unable to secure suitable employment. Consequently, since 2005, this assistance programme has included disabled individuals in addition to the elderly in need.

category of elderly pension between 2016 and 2021.² According to data from TurkStat, in 2021, the number of pensioners/elderly pension recipients surpassed 10 million, and social protection expenditures accounted for 10.8% of the gross domestic product (GDP) (TurkStat, 2022a). In terms of risk/need groups, expenses for pensioners/elderly individuals held the largest share at 4.9%. Considering that the subsequent two items - sickness/health care expenditures at 3.3% and widow/orphan expenditures at 1.2% - are generally associated with old age, it is evident that the elderly constitute a significant portion of the welfare system.

The prevailing literature on elderly care services and assistance underscores that while various forms of services and aids are offered for the elderly under Turkey's welfare regime, these provisions exhibit a fragmented, partial, and clientelist nature within the existing structure.

Methods and Data Sources

Within the scope of the research, data collection was carried out in four stages: 1) literature review, 2) local press review, 3) compilation of statistics, and 4) field research. In this context, firstly, a literature review was conducted with the themes such as ageing, elderly care, intergenerational solidarity, welfare regimes, social services, gender, family, rural/urban ageing, followed by a press review of news on the elderly and old age in local newspapers published in Kastamonu and Sinop between 2015-2020. Another data collection pillar of the research was the compilation of statistical data. Data on ageing in Turkey in general and on ageing, migration and fertility in the two provinces that were the focus of the research were collected. The demographic ageing phenomenon was analysed in its temporal and spatial dimensions by using statistics collected from various sources, such as TurkStat and special studies prepared by the governorships of these provinces. Since migration was a fundamental issue during the field research, migration to big cities from these two provinces and their districts was analysed from several sources. Maps on this subject were used.

The main body of the study was the field research conducted in Kastamonu and Sinop in 2020. Later, the analysis of the findings was deepened with a new study conducted within the scope of another project.³ The Covid-19 pandemic experienced during the period when the field research was planned directly affected the research process. Under pandemic conditions, the field period was limited to 10 days in order to protect both the health of the interviewees and my own health as a researcher. Due to the pandemic conditions, the interviews planned to be conducted with the elderly were reduced by considering the principle of "do no harm", which is one of the foundations of research ethics. Entering the households where the elderly were located in order not to pose a health risk was curtailed. Thus, the number of interviews planned to be conducted with 65+ persons was reduced, and the interviews were mostly conducted with institutions and organisations operating in the field of ageing in these two cities. Due to this change, the focus of the research shifted from the role of the family and gender relations in elderly care, which required in-depth interviews in households, to the impact of institutions on ageing and elderly care. As a result, a total of 36 interviews were conducted on 4-13 November 2020 in Kastamonu and Sinop provincial centres, districts of Taşköprü in Kastamonu and Boyabat in Sinop, as well as some villages in these two provinces. Verbal informed consent was obtained from all participants before the study and the ethics committee approval of this study was obtained from Galatasaray University Scientific Research and Publication Ethics Board (Date: 17.02.2022; Number: 6). All names used in the quotations below have been changed to ensure the anonymity of the interviewees.

Demographic Findings

Population and Ageing in Kastamonu and Sinop

In Turkey, known for its youthful population, the data on demographic ageing are striking: The proportion of the population aged 65 and above increased from 3.4% in 1935 to 9.5% in 2020. This population consequently surged by 21.9% between 2014 and 2019, reaching 7,550,727 people in 2019 and 8,245,124 people in 2021 (TÜİK, 2022b). Although Turkey is not yet classified as an aged population, with the proportion of the elderly population in the total population at 9.9% in 2022, the rate of population ageing is outpacing that of any other country. According to TurkStat's projections, the proportion of the population over the age of 65 will escalate to 20% in 2050 (TurkStat, 2020a).

The ageing phenomenon in Turkey exhibits geographical disparities. According to the most recent data from TurkStat, the total fertility rate (the average number of children a woman can give birth to during her fertile period) declined from 2.38 children in 2001 to 1.88 in 2019 (TurkStat, 2020b). The Black Sea region stands out as one of the areas experiencing the most significant declines. Similar to fertility rates, the lowest crude birth rates are predominantly observed in cities within the Black Sea region.

² This information was disclosed by Minister Yanık in response to a parliamentary question posed by Alpay Antmen, the MP for CHP Mersin, regarding the recipients of old age pensions. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=311712 (accessed on 12.8.2023).

³ "Rethinking the rural in the context of changing socio-spatial relations and migration" supported by Galatasaray University Scientific Research Projects Commission (FCD-2022-1083).

In 2019, the provinces with the lowest crude birth rates were Edirne (8.8‰), Zonguldak (9.2‰), Kastamonu (9.3‰), Giresun, Karabük, and Bartın.

According to TurkStat data, the two provinces with the highest proportion of elderly population in Turkey in 2019 were Sinop with 18.8% and Kastamonu with 17.66%. In 2021, Sinop ranked first with 20.1% and Kastamonu ranked second with 19.2%. However, when these general data are carefully analysed, there are striking differences between the old age rates of the districts (See Tables 1 and 2). The proportion of elderly in the provincial centres (central districts) of these two provinces is very close to Turkey's average. According to 2019 data, the total population of Kastamonu is 379,405. In the central district, which hosts 40% of the total provincial population, 152,553 people live, and the population over the age of 65 corresponds to 10.10% of the total. The 65+ population rate, which is close to the average of Turkey in the provincial centre, is twice as high in the peripheral districts. The proportion of elderly population is 21.32% in Tosya, 20.12% in Taşköprü and 26.16% in Cide, which are the districts with the largest population in Kastamonu. The high proportion of elderly in the districts also affects the population growth rate of Kastamonu province. Kastamonu ranks 71st among 81 provinces with a population growth rate of -1.04% in 2019.

Table 1. Population Data for Kastamonu districts (2019)

District	Population	65+ population	65+ population ratio	2018-2019 population growth rate
Centre	152,553	15,401	10.10%	24.3% o
Tosya	39,916	8,510	21.32%	-8.2% o
Taşköprü	37,815	7,610	20.12%	-26.6% o
Cide	22,196	5,807	26.16%	-48.6% o
İnebolu	20,980	3,834	18.27%	-34.9% o
Vehicle	18,670	4,732	25.35%	-10.2% o
Devrekani	12,658	2,609	20.61%	-61.1% o
Others	114,533	—	—	—
TOTAL	379,405	67,027	17.66%	-10.4% o

Source: TurkStat, ADNKS 2019 (accessed 23.11.2020)

According to 2019 data, the total population of Sinop is 218,243. In the central district, which has 30% of the total population, 65,845 people live, of which 13.49% is the 65+ population. The proportion of this population, which is relatively low in the central district, is strikingly high in the peripheral districts. The proportion of elderly population is 16.21% in Boyabat, 21.18% in Gerze, and 23.53% in Ayancık, the districts of Sinop with the largest population. In the districts with the smallest population such as Erfelek, Saraydüzü and Dikmen, the proportion of 65+ population exceeds 30%. Sinop ranks 61st among 81 provinces in Turkey with a population growth rate of -0.68% in 2019. Behind the low population growth rate, low birth rates and high outward migration are effective.

Table 2. Population Data for Sinop districts (2019)

District	Population	65+ population	65+ population ratio	2018-2019 population growth rate
Centre	65,845	8,884	13.49%	20.2% o
Boyabat	44,435	7,203	16.21%	-3.9% o
Gerze	25,327	5,364	21.18%	15.3% o
Ayancık	23,686	5,573	23.53%	1.4% o
Durağan	19,815	5,739	28.96%	8.4% o
Turkeli	15,859	3,160	19.93%	-116.3% o
Erfelek	11,926	3,646	30.57%	-10.2% o
Saraydüzü	6,334	2,131	33.64%	-65.4% o
Dikmen	5,016	1,664	33.17%	-86.7% o
TOTAL	218,243	41,074	18.8%	-6.8% o

SOURCE: TurkStat, ADNKS 2019 (accessed 23.11.2020)

Low fertility, Migration and Rural Decline in Kastamonu and Sinop

The notable demographic trend observed in Kastamonu and Sinop concerning the rates of elderly population is rooted in two primary factors. One is the low birth rate, while the other, and notably more significant, is outward migration. As in the Western and Northern regions of Turkey, the fertility rate in Kastamonu and Sinop has been decreasing remarkably in the last 20 years. Turkey's total fertility rate decreased from 2.07 in 2017 to 1.99 in 2018. Fertility in Kastamonu and Sinop is well below this average value. In 2018, the fertility rate was 1.54 in Kastamonu and 1.61 in Sinop. This trend continued in 2019; total fertility rate was 1.47 in Kastamonu and 1.60 in Sinop.

The second significant factor contributing to the demographic ageing, particularly in the peripheral districts of Kastamonu and Sinop, surpassing the national average, is the outward migration phenomenon. As depicted in Tables 3 and 4, there has been a

substantial exodus from these provinces to major cities like Istanbul, Ankara, Izmir, and Antalya. In certain districts, the population residing in Istanbul even exceeds the local population count. When we compare the population in the district with the population of the same place of origin living in Istanbul, the ratio stands at 5.5 in Pınarbaşı, 5.1 in Çatalzeytin, 4.3 in Şenpazar, 4.1 in Doğanyurt, 3.6 in Cide and Azdavay, 3.5 in Bozkurt, 3.5 in Ağlı, 3.3 in Küre, 2.9 in Hanönü, 2.6 in İnebolu and Araç. In other words, for every one person living in Pınarbaşı, there are 5.5 people from Pınarbaşı living in Istanbul. As can be expected, the reason behind this population imbalance lies in the weakness of employment and livelihood resources in these districts.

Table 3. People Registered in Districts of Kastamonu and Living in Other Cities (2019)

	Istanbul	Ankara	Izmir	Antalya	Bursa	Current District Population
Abana	9,733	236	109	76	63	4,113
Ağlı	10,478	249	227	62	75	3,094
Vehicle	50,069	7,469	978	678	768	18,670
Azdavay	26,461	1,968	598	284	212	7,324
Bozkurt	33,878	665	416	232	190	9,468
Çatalzeytin	36,585	1,608	609	751	726	7,055
Cide	81,940	818	879	626	486	22,196
Daday	10,172	1,754	514	319	251	8,319
Devrekani	23,658	1,606	234	189	217	12,658
Doğanyurt	23,200	233	324	73	114	5,651
Hanonu	11,856	2,171	117	100	89	4,060
Ihsangazi	3,415	2,025	80	89	55	5,381
Inebolu	55,184	1,794	800	448	512	20,980
Sphere	17,860	3,148	189	138	835	5,774
Centre	11,476	4,604	944	762	478	152,553
Pınarbasi	32,371	495	143	178	216	5,841
Senpazar	19,709	1,062	167	162	217	4,523
Seydiler	8,899	920	147	68	79	4,014
Taşköprü	53,692	3,972	897	545	520	37,815
Tosya	40,007	8,194	685	614	671	39,916

Source: TurkStat, ADNKS 2019, Kastabil (accessed 23.11.2020)

Similar circumstances are noticeable in Sinop as well. As indicated in Table 4, Sinop exhibits pronounced outward migration patterns towards major cities, notably Istanbul. A significantly higher number of residents from all districts of Sinop (excluding the central district) reside in Istanbul compared to their local populations. This ratio is 5.5 in Dikmen, 4 in Saraydüzü, 3.5 in Erfelek and 2.5 in Ayancık. These districts are recognised as some of the most underdeveloped areas based on economic development indicators. Additionally, apart from outmigration to Istanbul, they have historically contributed significantly to labour migration towards European countries.

Table 4. People Registered in Districts of Sinop and Living in Leading Cities (2019)

	Istanbul	Ankara	Izmir	Antalya	Bursa	Current District Population
Ayancık	57,967	1,698	1,945	1,095	2,491	23,686
Boyabat	78,540	12,783	967	718	747	44,435
Dikmen	27,565	278	594	126	206	5,016
Durağan	38,614	828	936	230	595	19,815
Erfelek	42,649	1,009	794	341	1,322	11,926
Gerze	46,829	1,093	740	376	444	25,327
Centre	30,932	1,949	1,628	662	530	65,845
Sarayduzu	26,461	4,052	354	213	207	6,334
Turkeli	25,160	530	368	266	487	15,859

Source: TurkStat, ADNKS 2019 (accessed 23.11.2020)

The comparatively low rates of outward migration observed in Kastamonu and Sinop provincial centres, coupled with a significant portion of the migration originating from neighbouring provinces, indicate the economic stagnation prevalent in these regions. Despite some arrivals from nearby areas, the majority of the population in these provinces consists of local residents. According

to 2019 data, 84.74% of the population of Kastamonu is registered within the province. Notable minority groups in Kastamonu are registered in Samsun (1.44%), Çorum (1.38%), and Sinop (1.10%). Meanwhile, in Sinop, 85.54% of the total population is registered within the province itself, followed by Samsun (3.62%), Kastamonu (1.04%), and Ordu (0.70%). Essentially, both of these provinces experience minimal immigration from neighbouring regions. However, in Sinop, its status as a resort area leads to a noticeable population surge during the summer months.

The population trends in Kastamonu and Sinop align with the shrinking city model. Kastamonu's provincial population, which was 446,601 in 1970, became 450,946 in 1980 and 423,611 in 1990 (DİE as cited in Taşlıgil, 1993). While the urban population almost doubled between 1970 and 1990, increasing from 82,101 to 148,710, the decrease in the rural population from 364,500 to 274,901, marking a 25% decrease. This shift highlights the rural origins of this population decline. Likewise, in Kastamonu, the population stood at 375,476 in 2000, and showed a minimal increase of only 2,600, reaching 378,115 by 2022.⁴

The population of Sinop is also on a downward trend. In 1970, the population was 265,655; in 1980, it was 276,242; in 1990, 265,153; in 2000, 255,574; in 2010, 202,740; and in 2018, 219,733.⁵ When this striking picture in the population of Sinop, which shows the volume of migration, is considered together with its rural-urban population distribution, it is seen that the rural population has lost blood in a very serious way, while the population of Sinop city centre has increased both numerically and proportionally. Sinop's urban population, which accounted for 17.4% of the total population in 1970, increased to 58% in 2016, while the rural population decreased from 82.6% to 42%. Strikingly, the loss of rural population decreased from 219,273 in 1970 to 86,220 in 2016, while the urban population in Sinop increased from 46,382 to 119,258 in the same years (Kaya and Yılmaz, 2017).

İbret (2004 and 2010), who wrote one of the few studies on migration from the Black Sea region to big cities, explains the main reason for migration in Kastamonu being the inadequacy of livelihood conditions in rural areas. In the first census of the Republican period in 1927, the population of Kastamonu, which ranked 8th among 63 provinces in Turkey in terms of population size, was 335,601, but only 361,222 in 2010. In other words, while the population of Turkey increased approximately 5.4 times between 1927 and 2010, the population of Kastamonu increased by only 7.5%. According to İbret (2010: 39), the most important reason for this population loss is the lack of livelihood and migration. The facts that agricultural lands in Kastamonu are not fertile enough, the agricultural land per family is not large enough to feed the family, there are not enough job opportunities in non-agricultural sectors, and the difficulty of natural environmental conditions have led to the abandonment of villages. At the same time, the fact that there are many more social and economic opportunities in big cities has created an element of attraction. For all these reasons, an intense chain migration has been experienced, "primarily the labourable male population from the region participated in internal migration, and in time, those who went to find a job sold their land in their villages and took their families out of the region, and those who settled in the cities in time attracted their relatives to the big cities" (age 39).

Even if we only look at the last 30 years, we can get an idea of the volume of migration in Kastamonu. The population of Kastamonu, which was 423,611 in 1990, decreased by 11.4% to 375,476 in 2000. The same trend continued between 2000 and 2010. The population of 375,476 in 2000 decreased by 3.8% to 361,222 in 2010 (age, 41). In his study focusing on 2008-2009 data, İbret shows that this migration is predominantly the working age population. Accordingly, the participation rate of those in the 15-64 age group in migration is 77.3%. The participation rate of the 65+ population in migration is only 5.8%. In short, the population migrating from Kastamonu is the active population with a productive structure.

Özden and Buğday (2015) also examined the migration tendencies of forest villagers in Kastamonu and found that these villagers continue to live in settlements close to centres where they can fulfil their social and economic needs, and migrate when they cannot. In the same study, it was observed that as a result of migration, forest villages empty out, and the rate of dependent elderly population increased due to the outward migration of the active population and the people returning after retiring in the cities.

One of the striking findings in migration movements is the bidirectional elderly migration in these provinces. Koç and Saraç (2018), who analysed the magnitude and direction of elderly migration, show that Sinop and Kastamonu provinces are among the top 3 provinces with the highest share of received and given elderly migration in total migration. The increase in the share of migration from the village to the city and the decrease in the share of migration from the city to the village, especially in the older age groups (75-84 and 85 and over age groups), is explained by "the limitation of people's mobility for long distances with increasing age" and "the excess of health facilities in cities". Migration of people in the advanced stage of old age to the village decreases, while migration to the city increases. The authors explain this situation with the fact that "urban areas with more developed health and transportation facilities are an important centre of attraction for the elderly" and point out that the desire to

⁴ The data were sourced from Kastabil, the provincial information system developed by the Governorship of Kastamonu. <https://www.kastabil.gov.tr/veritablolari/kastamonu/nufus/yillara-gore-nufus-artisi> (accessed on 8.10.2023).

⁵ Sinop Governorship Demographic Structure Data. <http://www.sinop.gov.tr/demografik-yapi> (accessed on 8.10.2023).

be close to family members living in the city may increase during the period when the need for care increases (Koç and Saraç, 2018: 33).

In summary, the reason why the proportion of the elderly population in Kastamonu and Sinop is twice (in some districts three times) the average of Turkey is the decline in the total fertility rate and the ongoing migration movements, especially for economic reasons.

Field findings

This section delves into analysing the perspectives of the three primary actors - family, state, and market - involved in addressing the care needs of the elderly in Kastamonu and Sinop. As previously mentioned, Turkey is categorised within the southern European welfare regime. This regime is recognised for its institutionally fragmented and clientelist features, divided into formal and informal systems, wherein financial assistance is contingent upon an individual's occupational status. Among the three actors influencing social support mechanisms, the family hold paramount importance, particularly in the role of caregiver, which is predominantly assumed by women. However, complexities arise in cases of "multi-locality," wherein younger family members migrate to major cities for economic prospects while continuing to care for their elderly relatives in their places of origin. In such instances, other mechanisms, such as state-sponsored support for caregiving responsibilities that cannot be fully undertaken by the family, or the engagement of paid caregivers for those with financial means, come into play. Although these three elements are often intertwined, each of them is discussed separately below.

Family and Intergenerational Solidarity in Elderly Care

The most significant distinction about the old agers becomes apparent when the need for care arises. In countries like Turkey, where the welfare state's capacity is not sufficiently developed, the responsibility for care predominantly falls upon the family. Intergenerational solidarity holds immense importance in this context. However, with the trends of outmigration, urbanisation, and the consequent reduction in household sizes, coupled with the spread of nuclear families and individualisation, the bond between generations is being damaged. "The traditional role of the family institution, where members historically provided reciprocal care and psychosocial support at the micro level, is undergoing transformation"; consequently, "the micro-level care and support system for the elderly, one of the most vulnerable groups within both the family and society, is also experiencing a decline" (Özmete, 2017: 223).

Following 1950, during a period marked by intense rural-urban migration, solidarity networks rooted in rural-urban relations served as vital avenues for intergenerational income transfer among extended family members striving to subsist in urban settings. However, the proliferation of the neoliberal market ethos has led to a weakening of solidarity and its associated mechanisms, which were traditionally based on kinship ties (Şen, 2007). Numerous studies indicate that despite the enduring significance of family and intergenerational solidarity in elderly care, pivotal challenges, often termed as "breaking points," have emerged due to demographic, social, economic, and spatial changes (Kalaycıoğlu, 2012).

Until recently, research on intergenerational solidarity has predominantly centred on families residing in the same geographical area. However, the emerging discourse on multi-locality, which has gained prominence in recent years (Öztürk et al., 2014), prompts an inquiry into how intergenerational solidarity for elderly care functions among family members living across multiple locations due to migration. Limited studies have explored how solidarity operates within families when members are dispersed to different places. Most investigations concerning intergenerational solidarity within migrant families have compared native and migrant families within host countries. These studies have focused on individual resources and needs as pivotal factors shaping intergenerational solidarity, particularly analysing the influence of financial and social resources (Albertini and Kohli, 2013; Szydlik, 2008). Moreover, these studies contend that international migration induces significant shifts in family practices and gender ideologies (Baykara-Krumme & Fokkema, 2019). Coe's (2011) examination of the impact of place and distance on family relationships in Ghana suggests that migration exacerbates pre-existing conflicts within families. The geographical distance resulting from migration profoundly impacts interpersonal relationships within the family, fostering space for conflict and negotiation among family members concerning the continuity of social connections and the distribution of family responsibilities.

Bengston and Roberts (1991) delineate intergenerational solidarity into six sub-categories: structural, emotional, normative, consensual, functional, and relational solidarity. Fieldwork interviews conducted in the Black Sea region indicate the prevalence of the "functional solidarity model," primarily characterised by mutual financial and care support. Functional solidarity embodies mutual assistance and intergenerational resource sharing, encompassing financial, physical, and emotional support. Studies examining this aspect often inquire about the giving and receiving of help between parents and children. Financial resource-sharing constitutes a significant facet of intergenerational solidarity, particularly in socioeconomically disadvantaged households. In the care of elderly parents, issues centred around financial matters are frequently cited. Interviews revealed that various cash aids

provided by the state significantly contribute to materialising this solidarity. For instance, Ayfer (40), discussing her 76-year-old mother Hatice staying at her eldest brother's house, highlighted the significance of financial support: "Of course, it is good money, it amounts to 2,300 when combined with both the elderly care salary and her husband's salary." This corroborates the accounts of other interviewees mentioning that the pensions and financial aids received by the elderly were "valuable" enough to create tension among siblings, particularly in smaller towns. Kalaycıoğlu and Rittersberger-Tılıç (2000) also affirm that Turkish families utilise a 'pooling resources' strategy, facilitating the transfer of various material and immaterial resources across generations. However, as demonstrated in the aforementioned example, these resource transfers do not always occur flawlessly.

In Kastamonu and Sinop, the traditional responsibility for elderly care typically falls upon the eldest son and his wife. This practice is closely tied to the prevailing male-dominated property and inheritance sharing system in this region. It is commonly observed that girls are often excluded from receiving a share of the family property, being told that "they will go to their husband's home anyway." Consequently, the primary responsibility for caring for ageing parents falls upon the eldest male child and his wife, who usually inherit the largest portion of the family's assets. However, with evolving gender dynamics and changing roles for women, there is a noticeable shift. Daughters-in-law are becoming less willing to assume the role of caring for the elderly, marking a transformation in traditional caregiving responsibilities within families.

With the transformation of society and the family, intergenerational solidarity is also changing, intergenerational bonds are weakening, and support is decreasing. This process leads to isolation in old age. In countries where the support of public institutions is limited, isolation and poverty experienced in old age can lead to severe human tragedies. The news on elderly suicides in Kastamonu's local newspapers requires further reflection in this respect. During the review of news coverage, several distressing incidents were discovered. These included the suicides of elderly individuals reported in local newspapers. For instance, an 82-year-old man in Ahmetoğlu village of Kastamonu's Tosya district took his own life by shooting himself in the head, as reported on 24.01.2014.⁶ Another distressing incident occurred in Akbük village of Tosya district, where an elderly man used a shotgun to end his life, as reported on 4.9.2014.⁷ In 2018, an 89-year-old woman from Uzunkavak village in Taşköprü district tragically hanged herself.⁸ Similarly, in 2017, a 70-year-old man from Aşağıdikmen village of Tosya district committed suicide by shooting himself with a gun in his house.⁹ These tragic occurrences underscore the need for enhanced social support systems and interventions for the elderly, especially in regions where isolation and limited resources can lead to such devastating outcomes. Addressing these challenges is crucial to prevent further instances of social isolation and mitigate the risks of severe human tragedies among the elderly population.

The high incidence of suicides in the Kastamonu region drew the attention of Governor Yaşar Karadeniz, prompting a research initiative on the subject. Although the suicide report compiled by the Governorate is not available, Governor Karadeniz's remarks during his visit to the awareness stand in Kastamonu Cumhuriyet Square on September 10, 2019, marking Suicide Prevention Day, shed light on the report's content. His statements also highlight the issue of elderly individuals experiencing social isolation.

"When we look at suicide cases, we notice the prominence of weakened solidarity. Individuals facing challenges should receive support and care from their family members and acquaintances. I believe it's everyone's responsibility to assist them through those tough times. By paying attention to these two aspects, I am confident that no one will resort to taking their own lives. I am particularly addressing the children here, because we see that the elderly living alone are at the forefront among the suicide cases in our province. They should not abandon the elderly to solitude" (Former Governor of Kastamonu, September 11, 2019).¹⁰

The erosion of intergenerational solidarity due to factors like urbanisation, individualism, and commercialisation contributes to an intensification of issues related to loneliness and poverty in old age. This phenomenon leads to the emergence of societal fault lines, a concept that was previously relatively unfamiliar in Turkey.

Family and Elderly Care in The Context of Migration and Geographical Distance

Another significant aspect of intergenerational solidarity is structural solidarity, which encompasses factors such as family size, health conditions, and geographical proximity. Geographical closeness holds a crucial role within structural solidarity. According to İsmet Koç (2014), 65% of elderly individuals in Turkey reside in the same building or on the same street as their children. Similar to many other regions, in Kastamonu and Sinop, the most ideal manifestation of intergenerational solidarity is often manifested through a family-oriented housing arrangement:

⁶ "Depressed Old Man Committed Suicide" 24.01.2014, Kastamonu Güncel, <https://www.kastamonuguncel.com/asayis/bunalima-giren-yasli-adam-intihar-etti-h7264.html>

⁷ "Old Man Committed Suicide with a Shotgun" 04.09.2014, Kastamonu Güncel, <https://www.kastamonuguncel.com/asayis/yasli-adam-av-tufegiyle-intihar-etti-h9401.html>

⁸ "Old Woman Ended her Life" 04.08.2018, Kastamonu Güncel, <https://www.kastamonuguncel.com/asayis/yasli-kadin-yasamina-son-verdi-h22623.html>.

⁹ "Old Man Shot Himself with a Gun" 18.05.2017, Kastamonu Güncel, <https://www.kastamonuguncel.com/asayis/yasli-adam-silahla-kendisini-vurdu-h17626.html>

¹⁰ "Governor Karadeniz drew attention to two important issues in preventing suicides." 11 September 2019, Kastamonu Güncel, <https://www.kastamonugazetesi.com.tr/vali-karadeniz-intiharlarin-onlenmesinde-iki-onemli-konuya-dikkat-cekti/>

"For instance, my [maternal] grandmother [86] lives alone. My uncles reside upstairs, and my aunts live nearby. It's like a family apartment block. My mum regularly visits there. We take care of all the necessities for my grandmother. In the past, when my [paternal] grandmother was alive and living downstairs, we arranged for a caretaker to assist her. This kind of arrangement is prevalent here" (Sinop, November 11, 2020).

While forms of solidarity rooted in familial connections or geographic proximity hold significant importance, as previously outlined in detail, it is notable that residents of Kastamonu and Sinop have undergone extensive outward migration, primarily towards provinces such as Istanbul. This migration is even more intense in rural areas. Consequently, the elderly population residing in the villages of these two cities often find themselves geographically separated from their family members due to this migration trend. This geographical distance weakens the support and solidarity mechanisms traditionally upheld within families.

"There are also those who have children but they do not look after them [the elderly]. In other words, there are elderly people who have been neglected. They may have children but they are absent. Even if they [the elderly] have the financial means to buy a meal, some of them do not have the power to do so. But the majority are really in need. For example, Bayram Abi is at this age, so am I. We do not have the ability to sustain ourselves. But thank God, I have my daughter with me. If she were not here, and became a little sick or bedridden, what would I do? (Kemal, 67, Taşköprü).

During the field research, it was observed that individuals who do not have the ideal situation of "living in the same building" with their elderly parents tend to either move in with their ageing parents to provide care or take their elderly parents to live with them. A particular example is Mümtaz (63), a retired teacher who spent four years commuting alone between Kastamonu and Daday because his brother had relocated to Antalya. Mümtaz took on the responsibility of caring for his mother who faced frequent issues such as limping and falls after 2015 until her passing in 2019. He described the division of labour he could or could not manage with his brother living in Antalya. Notably, the absence of Mümtaz's wife from the care arrangement is also a meaningful indicator of shifting gender roles:

"My mother was living alone in her own house in Daday. I was working in Kastamonu, 30 kilometres away at that time. I stayed with her for 6 months while my brother did the same for the next 6 months. Every day, I commuted between Daday and my job in Kastamonu. My brother, residing in Antalya, took her with him for 6 months, and my mother returned to Daday for the other 6 months, during which I stayed with her while commuting to work. Later, my brother conveyed that he couldn't take her with him anymore. He used to visit for only 1 month a year. When I said no more, he extended his visits to 2 months a year. I retired in 2016 and from then on, I took full care of my mother. Parkinson is a challenging condition. I managed her care during the day, while a carer assisted at night. Meanwhile, my wife stayed in Kastamonu during that time. She had just lost her mother. [Didn't the daughters-in-law take care of her?] Where could the daughters-in-law have looked after her? There's a saying that the human burden is too heavy" (Sinop, November 12, 2020).

In the context of Kastamonu and Sinop, a significant concern arises regarding how the traditional elderly care provided by families will be managed within families that have undergone transformations and geographical dispersion due to outward migration. As previously mentioned, in Kastamonu and Sinop, similar to other cities in the Black Sea region, the younger population migrates to larger cities because of economic conditions. This trend creates a notable scenario of "rural ageing," particularly with the elderly population residing in the villages. Moreover, the proportion of the elderly population in rural areas is increasing, including those who return to villages from major cities after retirement. During the research conducted, most of the visited villages appeared abandoned and desolate. Encounters with individuals in their 50s as the youngest residents in these villages corroborated the statistical data previously shared. Individuals I conversed with, both in urban centres and districts, affirmed that this situation is prevalent across almost all villages. Some villages have even transformed into "ghost villages" for a long time.

In these villages, characterised by significant out-migration caused by problems in agricultural policies and rural underdevelopment, an interesting phenomenon termed as "multilocal" or "multiplace life" is observed among the elderly population (Öztürk, et al., 2014). These elderly individuals cyclically move between their residences in the city centre and their homes in the village, spending the winter months in urban areas with numerous conveniences, particularly heating. Some even visit their children in Istanbul for a few months.

"Due to the pandemic, they're no longer going to Istanbul. However, previously, a majority of our elderly population spent winters in Istanbul and summers here. Another factor is the recent availability of natural gas for about three years. Prior to that, there were difficulties with fuel and stove usage. As a result of natural gas availability, many elderly individuals are now returning from Istanbul. In other words, some are opting to permanently stay here in Sinop" (Sinop Municipality Social Services Unit, November 10, 2021).

Dual residence refers to active ageing - maintaining connections with children and grandchildren in the city while engaging in gardening in the village. Nonetheless, it is crucial to acknowledge that dual residence life entails a significant cost and is feasible only with a certain level of economic, social, and emotional resources. During my interviews in a forest village near Sinop provincial centre, Emine (72), who resides in Istanbul during winter and in the village during summer, voiced her concerns about the challenges of maintaining this lifestyle. She explained that her children shuttle her between the two locations. To entice them

to visit the village, Emine showcased the winter provisions she had prepared, highlighting their "organic and healthy" nature. However, the most challenging task for Emine was persuading her grandchildren to join her in the village, as they expressed boredom with village life.

Gender roles play a crucial role in shaping experiences during old age. For women, who are often positioned in subordinate roles in traditional societies, ageing brings forth new challenges. The loss of status and income following the death of a spouse, particularly in cases of widowhood, leads to issues like poverty, neglect, and abuse, especially prevalent among older women, particularly in rural areas (Dericoğlu, 2019; Yelboğa & Varol, 2018). In Turkey, merely one-third of impoverished elderly individuals possess mandatory health insurance. Of the impoverished elderly population, over half (55.5%) are women, with one in three being widowed, and the majority (84.9%) residing in rural areas (TÜİK, 2020a). Additionally, a notable finding reveals a high prevalence of disabilities among the impoverished elderly (Arun, 2019).

The necessity for care and support becomes significantly crucial in the later stages of old age, a point emphasised by the interviewees:

"[In villages, the elderly] manage self-care until they are unable. They even have a small orchard, maybe even two cows, as long as they can walk. However, inevitably, they eventually need the assistance of their children or a caregiver" (Taşköprü, 7.11.2020).

In a context where intergenerational solidarity faces challenges due to outmigration, poverty, or broader social changes, non-family actors are becoming increasingly important in elderly care, as will be discussed in the next section.

Non-family Actors in Elderly Care

Elderly Care Subsidies Provided by State Institutions

The question of who will take care of people in need of care, whose physical and mental health conditions deteriorate over time, becomes more important with social changes. Various care support schemes offered by the state provide cash grants to encourage families to support the care of their "elderly". These benefits can be summarised under three headings: home care pension, 65 years of age pension, and home health services.

1. The "home care pension" provided by the Ministry of Family and Social Services for the severely disabled is mostly for bedridden elderly people. In 2020, 2,100 individuals in Sinop received home care allowance amounting to 1,544 TL per person.
2. Another cash assistance mechanism is the "65 years old pension", known as the elderly pension, provided by the Social Assistance and Solidarity Foundation (SYDV). In 2020, 560 people in the centre of Sinop and 1,454 people in the centre of Kastamonu benefited from this assistance, which is 711 TL. In Kastamonu, SYDV also provides temporary accommodation services for individuals lacking suitable living conditions during the winter months. However, during interviews, concerns were raised regarding the perceived favouritism and lack of clarity surrounding the allocation of the elderly pension by SYDV.
3. Another state aid is the support that has been provided by the Ministry of Health, Home Health Services Unit since 2010. This service is not limited to the elderly, but primarily targeted at bedridden individuals. Home health services, which is an important contribution especially for those who take care of bedridden elderly at home, benefits 480 patients in Sinop and villages connected to the provincial centre and around 1600 patients in Kastamonu. Teams providing home health care visit patients in both the provincial centre and villages connected to it, facilitating treatment for individuals diagnosed and starting treatment in the hospital. According to Sinop Provincial Health Directorate officials, before the pandemic, there were a minimum of 18-20 and a maximum of 24 home visits per day. In Kastamonu, the number of people receiving home healthcare services was approximately 1,600 before the pandemic. However, this figure declined due to the implementation of distancing measures.

These benefits provided by various state institutions offer crucial support, particularly for impoverished or 'childless' households. State-provided cash care support serves as a significant incentive for families to assume the responsibility of caring for their elderly members.

"Disabled people were neglected and mistreated until 2007. There was a sentiment of 'You take care of them, I won't' resulting in their exclusion and oppression. They felt unwanted. However, now, there is a change. Now, with the availability of financial assistance, there is a shift. When money comes in, they are being cared for, albeit somehow" (Expert, Sinop ASPB).

According to the Family and Social Policies expert with extensive experience in Sinop, financial support mechanisms foster

a notable impact that promotes intergenerational solidarity, particularly the functional form of solidarity. Despite the elderly's monthly pension being modest, it is deemed a significant cash assistance for low-income households.

Local Administrations in Elderly Care

It is crucial to emphasise the role of local administrations in catering to the needs of the elderly. In various locations visited during the research, distinct examples of elderly support services were identified. The most extensive among these services is the Elderly Care Services Centre initiated by the Kastamonu Municipality under the governance of the Justice and Development Party (AKP). Functioning solely within the city centre, this unit assists approximately 100 elderly individuals in their homes, offering essential services such as house cleaning, minor repairs, cooking, and personal care. This support proves invaluable for the elderly left alone due to migration, with their relatives living far away. Contrarily, Sinop Municipality, led by the Republican People's Party (CHP), has solely an 'Elderly Rest Centre,' a recreational facility with a garden in the city centre. Unfortunately, due to financial and accessibility constraints, the number of elderly individuals utilising this facility is considerably limited. Authorities from Sinop mentioned their reliance on ministry authorities for care support, indicating a lack of necessity for such services in their province. Taşköprü Municipality, governed by the Nationalist Movement Party (MHP), addresses the regular nutritional needs of impoverished and isolated elderly individuals through its 'mobile soup kitchen.' This initiative delivers two daily meals to predetermined low-income households, and was listed among the most important services provided by a local municipality during interviews.

While these activities align with elements of the southern European welfare regime described in Chapter 2, these fragmented and sometimes sporadic aids fall short of providing comprehensive and consistent protection for the growing elderly population in these provinces. The services primarily targeted at urban or district centres often leave elderly individuals in isolated villages without sufficient assistance.

Increasing Demand for Nursing Homes

The breakdown of rural communities and the impact of migration, coupled with the evolving traditional family values, have led to an escalating demand for nursing homes catering to the constant care needs of the elderly. Despite facing constraints in conducting interviews within nursing homes, which are under strict visitation restrictions due to COVID-19 measures, comprehensive discussions with Provincial Directors of Family and Social Policies and experts in both Kastamonu and Sinop unequivocally highlighted the growing need for nursing homes.

"Right now we cannot find a place [in the nursing home]. We cannot find a place..." (Expert, Kastamonu ASPB).

"The traditional family structure in Turkey has already been broken. There are only a few provinces that maintain this tradition. During my three years in Erzurum, for instance, there wasn't a nursing home. There were talks about establishing one, but it remained inactive. The reluctance to place elderly family members in such facilities stems from a sense of embarrassment. However, this trend is changing, even in regions like Erzurum, known for their traditional family values. People there express sentiments like, 'We don't want to care for our parents, but what will society say?' In a few years, social pressures might diminish, allowing for a shift in attitudes. As financial constraints or generational conflicts arise, accommodating elderly parents becomes challenging. Despite the current societal pressures hindering such actions, I believe these attitudes will eventually shift as the traditional family structure fades away. Consequently, there will be an increase demand for care, considering the existing inadequacies in care institutions throughout Turkey" (Expert, Sinop ASPB).

Presently, Kastamonu is equipped with three nursing homes, having a total capacity to accommodate 218 individuals. However, authorities report that all available beds are already occupied. The Director of Kastamonu Provincial ASPB emphasised the severity of this situation by acknowledging, 'I receive the most nursing home requests in this seat.' Despite the Ministry's conservative, family-oriented approach aiming to lessen the demand for nursing homes, social circumstances prevent the realisation of this goal. Ministry experts in the field advocate for specific measures to address the needs of isolated elderly individuals residing in rural areas.

"Public benefit associations can be evaluated, such as the Red Crescent. There is no need for too much. A team will be set up, for example, under the chairmanship of the Deputy Governor and the District Governor in the districts. It is clear what the Red Crescent will do there. It will write a protocol. For example, you will take two staff from the mufti's office, or I don't know, you will take technical staff from somewhere, you will take staff from the [ministry of] health. You will set up a team. You can group the villages into groups like this: 'This village is yours.' He goes to the village every day, for example to that group. He is already in a certain village. He says, 'Uncle Hasan has such and such a need, let's take him there. The other uncle's antenna was broken, for example.'" Even adjusting the antenna is a problem in the village" (Expert, Sinop Directorate of ASPB).

Besides public institution services, the role of market participants in elderly care has seen a recent increase. Notably, a private company established by a young nurse in Sinop offers fee-based services such as home care, companionship, and cleaning for the elderly in need. This initiative signals the significant demand for institutional care in the province, with plans to establish a private nursing home in the future. These endeavours, which can be labelled 'shy marketisation', offer an alternative for families capable of covering expenses when family and state resources fall short. Additionally, the presence of foreign live-in caregivers from Central Asian countries in Kastamonu and Sinop provincial centres and some districts like Daday, Azdavay, and Taşköprü is noteworthy. This trend reflects the expansion of marketisation in elderly care to smaller provinces and districts in Anatolia.

Conclusion

As Turkish society undergoes significant transformations, its demographic landscape is also changing, particularly evident in the rapid ageing of the population. This article delves into the ageing population, evolving family structures, and their correlation with elderly care in Sinop and Kastamonu, two cities notable for their high proportion of elderly residents in Turkey. The research methodology involved compiling statistical data on population and migration, conducting archive and media searches, and engaging in 36 in-depth interviews during field research conducted in November 2020.

While many studies on ageing often emphasise the economic and financial burdens, this research prioritises the social dimensions of the issue. Despite their traditional values, the relationships between the elderly and their families are experiencing shifts, giving rise to new needs amidst the ongoing changes in these cities. Located in the Black Sea region, the study examines the relationship between social transformations and demographic ageing. It underscores the ramifications of changes in traditional family structures, the weakening of family ties, issues of poverty, economic migration, and the depopulation of rural areas.

In the research conducted in Kastamonu and Sinop, it is evident that the family continues to play a crucial yet evolving role in elderly care, greatly impacted by the migration of the younger population to urban areas due to economic motives. This shift has led to the emergence of 'rural ageing', characterised by a significant increase in the proportion of elderly individuals, particularly in villages. Many of the villages visited during the research have transformed into deserted areas lacking younger inhabitants. The prevalence of an elderly population exceeding 30% in certain peripheral districts, compared to the relatively lower rates in their provincial centers, highlights the intertwining challenges of ageing, poverty, and unemployment, especially amid the dissolution of rural and agricultural activities.

Turkey, being part of the southern European welfare regime, encompasses various support mechanisms for the elderly. Aside from pensions offered to retirees from the formal labour market, the 'old-age pension', catering to needy individuals aged over 65, stands as a significant pillar of support. Furthermore, home care pensions for disabled or bedridden persons, along with home health care services provided by the Ministry of Health, encourage intergenerational solidarity for elderly individuals with severe health conditions and their families. Municipal elderly care services or mobile soup kitchens play a vital role in facilitating ageing in place and sustaining daily life, particularly for isolated elderly individuals whose children have migrated to other cities due to urbanisation. However, despite these public services, their social protection remains limited due to the fragmented and irregular nature of southern European welfare regimes. Consequently, a trend of 'shy marketisation' in elderly care is emerging, witnessed through the rise of foreign live-in carers and private care services.

Based on the findings of this study, several recommendations can be proposed to improve elderly care. Considering the multidimensional nature of the subject, distinct policies should be developed for urban areas, district centres and villages, recognising the varied needs of elderly populations in these different settings. Local governments in urban areas should establish mobile elderly care support units to provide essential services, ensuring easy access for elderly individuals living in these regions. In addition, institutional care needed in cases of physical disability (being bedridden, etc.) or severe poverty in old age is one of the topics that needs to be supported. In this regard, the nursing homes to be opened by the Ministry of Family and Social Services are of great importance for Anatolian cities such as Kastamonu and Sinop, both in terms of supervision and service quality. In future research, the effects of "multi-locality", dual residency and rural-urban commuting on the situation of the elderly who continue their lives in more than one place in the context of migration should be examined.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: This study was supported by the Galatasaray University Scientific Research Projects Commission under project number FCD-2022-1083.

Ethical Approval: The ethics committee approval of this study was obtained from Galatasaray University Scientific Research and Publication Ethics Board (Date: 17.02.2022; Number: 6).

Informed Consent: Verbal informed consent was obtained from all participants before the study.

Acknowledgements: The initial study on which this article is based was supported by the Raoul Wallenberg Institute in 2020. Three assistants contributed to the research process I conducted in Kastamonu and Sinop: Göksu Ezici, who arranged and then transcribed the interviews in Kastamonu and Sinop; Gani Aladağ, who scanned local newspapers in Kastamonu and Sinop; and Elif Büşra Poyraz, who accompanied me during the interviews in Kastamonu. I would like to thank all three of them for their support for this project. This study was also supported by the Galatasaray University Scientific Research Projects Commission under project number FCD-2022-1083. Finally, I would like to thank the referees who helped me improve the manuscript.

ORCID ID of the author

Didem Danış 0000-0001-6547-3341

REFERENCES

- Albertini, M., & Kohli, M. (2013). The generational contract in the family: An analysis of transfer regimes in Europe. *European sociological review*, 29(4), 828-840.
- Arun, Ö. (2019). Yaşlanmayı Aşmak. *Mekanda Adalet ve Yaşlılık Dergisi*, 5, 54-60.
- Arun, Ö., Troisi, J., & von Kondratowitz, H. J. (2013). Ageing in Turkey: The Peter Pan syndrome. *Ageing in the Mediterranean*, 297-324.
- Baykara-Krumme, H., & Fokkema, T. (2019). The impact of migration on intergenerational solidarity types. *Journal of ethnic and migration studies*, 45(10), 1707-1727.
- Bengston, V. L., & Roberts, R. E. L. (1991). Intergenerational solidarity in aging families: An example of formal theory construction. *Journal of Marriage and the Family*, 53, 856-870.
- Buğra, A. (2016). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de sosyal politika*. İletişim Yayınları.
- Buğra, A., & Adar, S. (2008). Social policy change in countries without mature welfare states: The case of Turkey. *New Perspectives on Turkey*, 38, 83-106.
- Buğra, A. ve Keyder, Ç. (2003). Yeni yoksulluk ve Türkiye’nin değişen refah rejimi. Ankara: UNDP.
- Canpolat, Ş. B. (2022) Nüfusun Yaşlanmasının Ekonomik Etkilerinin Uzun Dönemli Bakım Hizmetleri Açısından İncelenmesi: Türkiye için Bağımlı Nüfus Projeksiyonları. *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi*, 12(1), 53-84.
- Coe, C. (2011). What is the impact of transnational migration on family life? Women’s comparisons of internal and international migration in a small town in Ghana. *American Ethnologist*, 38(1), 148-163.
- Dericioğulları, E. A. (2019). Bermuda Şeytan Üçgeni: Kırsal Alanda Yaşlı Kadın Olmak. *Mekanda Adalet ve Yaşlılık Dergisi*, 5, 29-34
- EYHGM (2020). 2020 Yılı Yaşlı Nüfus İstatistikleri Bülteni.
- Eryurt, M. A. (2014). Türkiye’de Yaşlı Nüfus ve Yaşlılık Dönemiyle İlgili Yaşam Tercihleri. *Türkiye Aile Yapısı Araştırması: Tespitler, Öneriler*, 88-109.
- Eser, B. ve Küçük, S. (2021). Yaşlanan nüfus, sorunlar ve politikalar: Türkiye için bir değerlendirme. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 541-556.
- Esping-Andersen, G. (1989). The three political economies of the welfare state. *Canadian Review of Sociology/Revue canadienne de sociologie*, 26(1), 10-36.
- Ferrera, M. (2006) “Sosyal Avrupa’da Güney Avrupa Refah Modeli”, Buğra, A. ve Keyder, Ç. (der.), Sosyal Politika Yazıları, İstanbul: İletişim Yayınları, 195-230.
- İbret, B. Ü. (2004). Kastamonu’da Nüfusunun Gelişim, Dağılım Ve Yoğunluk Özellikleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 157.
- İbret, B. Ü. (2010). Kastamonu’nun Göç Olgusu. *Coğrafya Dergisi*, (20).
- INSEE (2020). Personnes Agées Dépendantes. Tableaux de l’économie française. <https://www.insee.fr/fr/statistiques/4277754?sommaire=4318291>
- Kalaycıoğlu, S. ve Rittersberger-Tılıç, H. (2000). Intergenerational solidarity networks of instrumental and cultural transfers within migrant families in Turkey. *Ageing and Society*, 20, 523-542.
- Kalaycıoğlu, S. (2012). Kuşaklararası dayanışma ve aktif yaşlanma. *Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Sempozyumu Bildiri Kitabı içinde*, 54-55.
- Kaya, M., & Yılmaz, C. (2017). Yaşlı, Mutlu, Huzurlu İl Sinop’un Nüfus Özellikleri. *Eastern Geographical Review*, 22(38): 137-160.

- Koç, İ. (2014). Türkiye’de aile yapısının değişimi: 1968-2011. *Türkiye Aile Yapısı Araştırması: Tespitler, Öneriler, İstanbul: TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Araştırma ve Sosyal Politika Serisi*, 7, 24-54.
- Koç, İ. & Saraç, M. (2018). Türkiye’de Yaşlı Göçünün Büyüklüğünün ve Yönünün Değişimi. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 19-37.
- Koçak, B. (2019). *Güney Avrupa Refah Rejimi Bağlamında Nüfusun Yaşlanmasının Sosyal Etkileri: İspanya, İtalya, Yunanistan Ve Türkiye Mukayesesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çalışma Ekonomisi Anabilim Dalı, Marmara Üniversitesi.
- Korkmaz, N. (2014). Türkiye’de Yaşlılık ve Sosyal Politika: Yaşlılık Politikadan Ayrı Düşünülebilir mi?. *Küreselleşme ve Yaşlılık Eleştirel Gerontolojiye Giriş içinde. Der. Nilüfer Korkmaz, Suzan Yazıcı*. Ankara: Ütopya Yayınları, 189-214.
- Kutlu, D. (2015). *Türkiye’de sosyal yardım rejiminin oluşumu: birikim, denetim, disiplin*. Nota Bene.
- Kutlu, D. (Ed.). (2018). *Sosyal Yardım alanlar: emek, geçim, siyaset ve toplumsal cinsiyet*. İletişim Yayınları.
- Metin, O. (2011). Sosyal politika açısından AKP dönemi: sosyal yardım alanında yaşananlar. *Çalışma ve Toplum*, 1(28), 179-200.
- Özbay, F. (2015). Düünden Bugüne Aile, Kent, Nüfus. *İstanbul: İletişim*.
- Özden, S., & Buğday, S. E. (2015). Üretim Faktörü Olarak Orman Köylüsünün Nüfus Hareketleri: *Kastamonu Örneği. Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 15(2).
- Özgür, E. M. (2019). Yaşlanmanın coğrafyaları: Coğrafi gerontolojide ilerleme, tartışmalar ve araştırma gündemi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 17(1), 78-109.
- Özgür, E. M., & Yakar, M. (2021). Coğrafya Önemlidir!: Nüfus Yaşlanmasına Mekânsal Bir Perspektiften Bakmak. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 3-29.
- Özmete, E. (2017). Türkiye’de kuşaklararası dayanışmanın değerlendirilmesi. *Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi*.
- Öztürk, M., Hilton, A., & Jongerden, J. (2014). Migration as movement and multiplace life: some recent developments in rural living structures in Turkey. *Population, space and place*, 20(4), 370-388.
- Szydlik, M. (2008). Intergenerational solidarity and conflict. *Journal of Comparative Family Studies*, 39(1), 97-114.
- Şen, M. (2007). Kökene dayalı dayanışma-yardımlaşma: “zor iş...” N. Erdoğan (Der.). Yoksulluk halleri: Türkiye’de kent yoksulluğunun toplumsal görüntüleri içinde (ss. 249-292). İstanbul: İletişim
- Taşçı, F. (2013). Refah Devleti Modelleri İçinde Türkiye’nin Pozisyonu: Yaşlı Algısı Üzerinden Değerlendirmeler. *İnsan & Toplum Dergisi*, 3(5), 5-35.
- Taşlıgil, N. (1993). Kastamonu ilinin nüfus gelişimi ve Türkiye nüfus hareketleri içerisinde yeri. *Türk Coğrafya Dergisi*, (28), 215-224.
- TÜİK (2020a). İstatistiklerle Yaşlılar, 2019. Bülten no. 33712
- TÜİK (2020b). Doğum İstatistikleri, 2019. Bülten no. 33706
- TÜİK (2022a). Sosyal Koruma İstatistikleri, 2021. Bülten no. 45744
- TÜİK (2022b). İstatistiklerle Yaşlılar, 2021. Bülten no. 45636
- Ulutaş, Ç. Ü. (2017). Türkiye refah rejiminin dönüşüm sürecinde sosyal yardım sistemi. *Emek Araştırma Dergisi*, 8(12), 27-48.
- Yelboğa, N. ve Varol, B. (2018). Yaşlı ayrımcılığı ve kadının dışlanması. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(1), 51-64.
- Yılmaz, E., Turğut, U., Tosun, D., & Gümüş, S. (2020). İzmir İlindeki Çiftçilerin Kırsal Nüfusun Yaşlanma Eğilimi ve Tarımsal Faaliyetlerin Devamlılığına İlişkin Görüşleri. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 26(2), 109-119.
- Yulafcı, A., & Sayılı, M. (2015). Samsun İlinde Kırsal Göç Yaşanan Köylerin Genel Özellikleri Ve Göçün Köyler Üzerindeki Etkileri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (32), 403-426.
- Yuvalı, E. (2019). 2022 Sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkındaki Kanunun Değerlendirmesi. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (37), 1-382.

How Cite This Article

Danış, D. (2023). Ageing population and elderly care in the context of rural-urban relations: the case of Kastamonu and Sinop. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 85, 1-30. <https://doi.org/10.26650/jspc.2023.85.1270477>

Kır-Kent İlişkileri Bağlamında Yaşlanan Nüfus ve Yaşlı Bakımı: Kastamonu ve Sinop Örneği

Didem Danış¹

¹(Doç. Dr.), Galatasaray Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye.

ÖZ

21. yüzyılda Türkiye nüfusunun en baskın özelliklerinden biri yüksek demografik yaşlanma hızıdır. Özellikle kırsal bölgelerde yoğunlaşan yaşlı nüfus, göç bağlamı ve aile yapısındaki değişimlerin de etkisiyle önümüzdeki yıllarda Türkiye toplumunun önemli meselelerinden biri olmaya adaydır. Bu makalenin amacı, Türkiye’de yaşlı nüfus oranı en yüksek iki kent olan Kastamonu ve Sinop’ta 2020 senesinde gerçekleştirilen saha araştırmasına dayanarak, Türkiye’de yaşlanma ve yaşlı bakımı konusunu farklı boyutlarıyla incelemektir.

Araştırma kapsamında, veri toplama dört aşamada gerçekleşmiştir: 1) İlgili kavramlar çerçevesinde literatür taraması, 2) Kastamonu ve Sinop’ta yayınlanan yerel gazetelerde 2015-2020 arasında yayınlanan yaşlılar ve yaşlılık konulu haberlerin basın taraması, 3) Başta TÜİK olmak üzere, çeşitli kaynaklardan yaşlılık ve göçle ilgili istatistiklerin derlenmesi ve 4) saha araştırması yapılmıştır. Çalışmanın ana gövdesini oluşturan saha araştırması kapsamında 2020 yılı Kasım ayında, bu illerdeki yaşlanma ve yaşlı bakımı konularıyla ilgili Kastamonu ve Sinop il merkezleri, Kastamonu’nun Taşköprü ve Sinop’un Boyabat ilçeleri ile bazı köylerde toplam 36 görüşme yapılmıştır.

Bu iki ilin göç ve doğurganlık verileri, mevcut yaşlanma tablosunun ardındaki demografik nedenleri açıklamak için önemli bir başlangıç noktasıdır. İl dışına göç, köylerin boşalması, kırsalın demografik ve ekonomik açıdan zayıflaması ve Türkiye ortalamasının çok altında seyreden doğurganlık bu iki ilin nüfus yapısını belirleyen temel faktörlerdir.

Kastamonu ve Sinop’ta dönüşen kır-kent ilişkisi, göç dinamikleri ve çoklu ikamet (multi-locality) yapıları içinde yaşlı bakımında kuşaklararası dayanışma da şekil değiştirmektedir. Yaşlı nüfus oranının bu derece yüksek olduğu bu iki ilde, yaşlıların bakım ihtiyaçlarını geleneksel olarak üstlenen aile dönüşürken, diğer bakım aktörleri devreye girmektedir. Başta kamunun sağladığı yardım ve hizmet alanları olmak üzere, belediyeler ve özel sektör de yaşlı bakımına yönelik yeni destek hizmetleri sunmaktadır. Yaşlılara yönelik koruma mekanizmaları ülkelerin refah rejimlerine göre değişiklik göstermektedir. Türkiye’nin de parçası olduğu kabul edilen Güney Avrupa refah rejiminde yaşlıların sağlık ve bakım ihtiyaçlarına yönelik farklı kalemlerde hizmetler ve yardımlar sunuluyor olsa da, mevcut yapı içinde bunların parçalı, kısmi ve kayırmacı bir yapıda seyrettiği görülmektedir.

Makalenin sonuç kısmında, Kastamonu ve Sinop’ta nüfusun yaşlanması ve toplumun dönüşümüyle ortaya çıkan yeni dinamikler; yaşlı bakımına yönelik refah rejiminin parçalı ve kısmi yapısı ile yaşlı bakımında etkili olan aile, devlet ve piyasa aktörleri arasındaki rol dağılımları incelenerek bazı politika önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yaşlanma, Nüfus, Yaşlı bakımı, Refah rejimi, Kır-kent ilişkileri, Göç.

Giriş

Günümüz dünyasının öne çıkan toplumsal olgularından biri yaşlanmadır. İnsanlar giderek daha uzun yaşamakta, doğum oranları azalmakta ve yaşlı nüfusun sayısı ve oranı artmaktadır. Türkiye hâlâ genç nüfusuyla tanınmıyor olsa da, son yıllarda ülkemizde de nüfus hızla yaşlanmaktadır (Eryurt, 2014; Canpolat, 2022). Son 50 yılda Türkiye’de toplam nüfus 3 kat artarken, yaşlı nüfus neredeyse 10 kat artmıştır (Arun, vd. 2013). 2000’de % 8.4’e, 2020’de %9,5’a çıkan yaşlı nüfus oranının 2050’de % 23’e erişeceği tahmin edilmektedir (Özgür, 2019: 80).

Türkiye’de yaşlanma oranı hızla yükselirken, bu durum ülkenin her bölgesinde aynı hızda gerçekleşmemekte, demografik yaşlanma olgusu metropollerde görece düşük kalırken, kırsal bölgelerde çok daha hızla ilerlemektedir. Özgür ve Yakar, yaşlanmayı “farklı zamansal-mekânsal ölçeklerde” ele aldıkları çalışmalarında, 2020 verilerine göre toplam nüfusun %9,5’ünü oluşturan 65 yaş üstü nüfusun coğrafi dağılımının “yerel ölçekte; ilçe, köy, kent, mahalle düzeylerinde (. . .) çok farklı örüntüler sergilediğini” göstermektedirler (Özgür ve Yakar, 2021: 14). Yaşlanma örüntülerini coğrafi açıdan incelerken mekânsal ölçeği küçültükçe, yaşlanma olgusunun dağılımının o derece çarpıcı sonuçlar verdiğini ve “daha şimdiden ilçe ve köy ve/veya mahalle düzeylerinde birçok coğrafi üniteye yaşlı, çok yaşlı, hatta aşırı yaşlı yerel toplum yapısının ortaya çıktığını” ifade etmektedirler (age., 23).

Tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de demografik yaşlanmayı arttıran iki temel olgu doğurganlık hızındaki düşüş ve doğuştan yaşam beklentisinin yükselmesidir (Özbay, 2015). Ancak, kırsalda yaşlanmayı doğrudan etkileyen faktörlerden biri de göç olgusudur. Kırsal tarımsal geçim kaynakları zayıfladıkça kır mekanı gerilemekte, yoğun göçlerin etkisiyle bazı kırsal alanlar boşalmaktadır (Yulafci ve Sayılı, 2015; Yılmaz vd., 2020). Kırsalın demografik açıdan kentler lehine küçülüşü 1950’lerden itibaren devam eden bir süreç olsa da, son yirmi senede ekonomik açıdan istihdam ve geçim kaynaklarının iyice daralmasıyla kırsal bölgelerde aktif nüfus dikkat çekici bir şekilde azalmıştır. Köylerde kalan az sayıda nüfusun önemli bir kesimi yaşlılardan oluşurken, çalışma hayatını kentlerde geçirmiş kır kökenli kişilerin emeklilik sonrası köylerine dönüşü de kırsalda demografik dengeyi yaşlılar lehine bozmaktadır.

Demografik verilerle net olarak tespit edilebilen yaşlanma dinamikleri ve yaşlı nüfusun coğrafi dağılımındaki dengesizlikler yaşlı nüfusun ihtiyaç duyduğu bakım hizmetlerini kimin üstleneceği sorusunu gündeme getirmektedir. Geleneksel olarak ailenin üstlendiği yaşlı bakımı, göçle coğrafi olarak dağılmış ailelerde, aile üyelerinin uzakta olmasından dolayı yaşlı bakımında devlet ve diğer (kamu veya özel) aktörlerin devreye girmesini gerektiren yeni sorunsallar ortaya çıkarmaktadır.

Karadeniz bölgesi Türkiye’de nüfusun en hızla yaşlandığı bölgelerden biridir. Aşağıda detaylı olarak istatistiki ve saha araştırması verileriyle açıklanacağı üzere, bu bölgedeki demografik yaşlanma, kırsal yaşlanma ve göç konularıyla doğrudan bağlantılıdır. Bu makale, Karadeniz Bölgesinde Kastamonu ve Sinop illerinde yürütülen bir araştırmaya dayanarak, bu bölgede yoğunlaşan yaşlanma olgusunun nedenleri ve sonuçlarını özellikle yaşlı bakım konusuna odaklanarak incelemeyi ve bunu Türkiye toplumunun dönüşümleri ve refah rejimleriyle ilişkili bir biçimde ele almayı amaçlamaktadır. Türkiye’de nüfusun kentsel alanlarda toplanması ve birçok bölgede kırsal alanın boşalması sonucu dönüşen kır-kent ilişkilerinin incelenmesiyle Türkiye’de demografik yaşlanma, refah rejimleri ve yaşlı bakımı konularındaki literatüre katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Bu amaçla araştırma, Türkiye’de 65 yaş üstü nüfusun orantısal olarak en kalabalık olduğu illerden ikisi olan Kastamonu ve Sinop’ta gerçekleştirildi. 2019 yılı TÜİK verilerine göre, Türkiye’de yaşlı nüfus oranının en yüksek olduğu iki il, yüzde 18,8 ile Sinop ve ardından yüzde 17,66 ile Kastamonu’dur. 2022 yılında ise, gene %20,2 ile birinci sırada olan Sinop’u %19,3 ile Kastamonu takip etmektedir. Yıllara göre sıralamada ufak oynamalar olsa da, bu iki il son yıllarda yaşlı nüfus oranı açısından hep ilk üç sırada yer almıştır.

Bu çerçevede makale şu sorulara cevap arayacaktır: Dönüşen demografik yapı Kastamonu ve Sinop’ta yaşlanmaya dair neler söylemektedir? Yaşanan sosyo-ekonomik ve kültürel değişimler ve özellikle de göç sonucu ailelerin mekânsal olarak dağılması, yaşlı bakımını nasıl etkilemektedir? Geleneksel olarak ailenin üstlendiği yaşlı bakımı, göç ve diğer faktörlere bağlı olarak yaşlı ve yalnız hanelerin artmasıyla nasıl dönüşmektedir? Yaşlı bakımında üç ana aktör olan aile, kamu (devlet kurumları ve yerel yönetimler) ve piyasa arasındaki rol dağılımı yaşlanma oranları çok yüksek olan bu iki il örneğinde nasıl gerçekleşmektedir?

Aşağıda önce yaşlı bakımında farklı refah rejimleri incelenecek ve Türkiye’deki refah rejiminin özellikleri ele alınacaktır. Daha sonra araştırma yöntemleri ve veri kaynakları açıklanacaktır. Araştırma bulgularının ilk kısmında, Kastamonu ve Sinop’ta yaşlanmayı açıklayan demografik veriler, doğurganlık, göç ve kırsal alanların daralmasına odaklanılarak sunulacaktır. Bulguların ikinci kısmında göç ve coğrafi uzaklık bağlamında aile ve yaşlı bakımı konusu ele alınacak, ardından kamu ve özel kurumların sunduğu yaşlı bakım hizmetleri değerlendirilecektir. Makale, elde edilen bulguların değerlendirilmesi ve önerilerle sonlandırılacaktır.

Yaşlı Bakımı ve Refah Rejimleri

Yaşlanan nüfusun sayısal ve oransal artışıyla birlikte gündeme gelen en önemli konulardan biri yaşlı bakımı meselesidir. Yaşlıların sağlık koşullarındaki gerilemeyle beraber ortaya çıkan bakım ihtiyaçlarının nasıl karşılanacağı ülkelerin refah modellerine ve toplumların siyasi ve ekonomik özelliklerine göre değişiklik göstermektedir. Nüfusu yaşlanan her ülke kendine has yaşlı bakım

modelleri geliştirmektedir, ki bu da sosyal politika ve refah rejimleriyle yakından ilişkilidir. Esping-Andersen (1989), aile, devlet ve piyasaya verilen role göre üç tip refah rejiminden bahseder: Piyasa merkezli liberal rejimler; aile odaklı ve sosyal güvencenin bireyin işteki konumuna göre belirlendiği korporatist rejimler; ve son olarak evrensel vatandaşlık ilkesini benimseyen sosyal demokrat rejimler. Batı ülkeleri esas alınarak geliştirilmiş bu kategorizasyon içine Türkiye'yi yerleştirmek güç olsa da, devlet tarafından sunulan sosyal korumanın statüye göre farklılaşması ve ailenin sosyal korumada önemli bir rol oynaması açısından Türkiye'nin zaman zaman korporatist rejim içinde ele alındığı görülmektedir.

Refah rejimleri üzerine son yıllarda yapılan çalışmalarda Türkiye genellikle Güney Avrupa refah rejimi içinde değerlendirilmektedir (Buğra ve Keyder, 2003; Taşçı, 2013; Koçak, 2019). İtalyan siyaset bilimci Ferrera (2006), İtalya, İspanya ve Yunanistan'ı inceleyerek ele aldığı Güney Avrupa refah rejimini nakit desteği sistemlerinin işteki statüye dayandırılması; kurumsal parçalılık; formel-enformel sektör ayrımı ve kayırmacı özellikleri ile tanımlamaktadır. Bu model çoğunlukla ikili gelir desteği sistemine dayanmaktadır. Bu refah rejimini benimsemiş ülkelerde, sosyal güvenlik sisteminin içinde yer alan bireyler ile dışarıda kalanlar arasında koruma sistemleri açısından belirgin bir fark gözlenmektedir. Ulutaş (2017) da, Türkiye'deki refah rejiminin temel özellikleri arasında "geleneksel, çok parçalı, değişken ve klientalist yapısını" vurgulamakta; sosyal yardım sisteminin de bu refah rejimiyle doğrudan ilintili olduğunu ifade etmektedir (Ulutaş, 2017: 29).

Ülkeler arasında gözlenen sosyal politika rejimleri arasındaki farklar, ülkelerin tarihsel ve toplumsal koşullarıyla, o ülkelerdeki kapitalizmin gelişimiyle ilişkilidir. Buğra ve Adar (2008) Türkiye gibi az gelişmiş ülkelerde, emek süreçlerinin kırdan kente göç bağlamında ve tam istihdam koşullarından uzak bir şekilde geliştiğini, bu yüzden devlet – toplum ilişkisinin de Batı'dan farklı özellikler taşıdığını söyler. Özellikle 1980 sonrası neoliberalleşmeyle beraber, kamu işletmelerinin özelleştirilmesi, enformel sektörlerin gelişmesi, kayıtlı sigortalı istihdamın azalması, geniş ailedeki dayanışma örüntülerinin zayıflaması, sınıflar arası gelir farklarının artması korporatist modelde de önemli kırılmalara yol açmıştır (Buğra, 2016; Korkmaz, 2014). Bu dönüşümlerle beraber, yoksullarla kurulan ilişki bir yardım ilişkisine dönüşmüş, 1986'da kurulan Sosyal Dayanışma Fonu ile yardım temelli bir sosyal politika modeli benimsenmiştir. 2000'li yıllardan itibaren popülist ve kayırmacı sosyal yardım anlayışı güçlenerek devam etmiştir (Kutlu, 2015 ve 2018).

Yaşlılara bakım işi, geleneksel sosyal ilişkilerin hüküm sürdüğü ve sosyal devletin zayıf olduğu ülkelerde aile tarafından üstlenilirken, korporatist rejimin hakim olduğu Fransa ve Almanya gibi ülkelerde kamuya ait huzurevleri önemli bir yer teşkil eder. Örneğin 2017 verilerine göre, Fransa'da 1,5 milyon yaşlı devlet yardımı almaktadır. Bu nüfusun %60'ı evde bakılırken %40'ı huzurevlerinde kalmaktadır. 2017'de bakım kurumlarında yaklaşık 600 bin yatak bakıma muhtaç yaşlılara tahsis edilmiştir (INSEE, 2020). Türkiye'de ise, devlet tarafından sunulan huzurevlerinin kapasitesi ve bakılan yaşlı sayısı oldukça sınırlıdır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı huzurevlerinde bakılan yaşlı sayısı 2020 yılında 13.970; huzurevi kapasitesi ise 15.607'dir (EYHGM, 2020: 22). 2002 yılına kıyasla bu kapasitede sırasıyla 2,4 ve 2,8 kat artış olması önemli olsa da, kamunun huzurevlerinde sunduğu bakım hizmeti kısıtlıdır ve bu boşluğu kısmen özel huzurevlerinin doldurduğu görülmektedir. 2020 yılında Türkiye'de, toplam bakılan yaşlı sayısının %51'i bakanlığa bağlı huzurevlerinde, % 39'u özel huzurevlerinde, geri kalanı da diğer kamu kurumlarından bakım hizmeti almaktadır (age., 23).

Türkiye'de yaşlılara yönelik yasal çerçeve, 1982 Anayasası'nın 61. maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır: "Yaşlılar, Devletçe korunur. Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir." Türkiye'de yaşlı nüfusa yönelik politikalarda önceliği yaşlılara yönelik maddi destekleri içeren programlar oluşturmaktadır. Bu sistem, esas olarak emekli aylıklarını ve sağlık harcamalarını içermektedir (Eser ve Küçük, 2021: 549). Özel olarak yaşlılara yönelik "modern anlamda uygulamaya girmiş ilk sosyal yardım düzenlemesi" 1976 yılında 2022 sayılı Kanunla kabul edilen '65 Yaş Aylığı' ile ilgili yasal düzenlemedir (Metin, 2011: 186). Buna göre, "65 yaşını doldurmuş, muhtaç, güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşlarına aylık bağlanması" uygulamaya sokulmuştur.¹

2022 sayılı Kanundan faydalanmak üzere başvuruda bulunanların dosyası, ikamet adresinin bulunduğu Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca (SYDV) değerlendirme sürecine tabi tutulmaktadır (Yuvalı, 2019). Ancak muhtaçlık kriterlerinin muğlak olması, sosyal yardımların hak temelli bir yapıya kavuşturulamamış olması, SYDV'ler tarafından dağıtılan sosyal yardım sisteminin kayırmacı özelliklerini öne çıkarmaktadır (Taşçı, 2013; Ulutaş, 2017).

Mali büyüklük açısından 2022 sayılı kanun ile verilen yaşlı aylığı oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Temmuz 2023 itibarıyla 2.348 TL olan yaşlı aylığı alan sayısı, 2016'da 620.019; 2018 yılında 709.590; 2020'de 825.573 ve 2021'de 836.665 kişi olmuş ve 2016-2021 arası yaşlı aylığı başlığında toplam 25.702.176.924 TL ihtiyaç sahiplerine aktarılmıştır.² TÜİK verilerine göre, 2021 yılında, emekli/yaşlı aylığı alanların sayısı 10 milyonun üstüne çıkmış ve sosyal koruma harcamalarının gayrisafi yurt içi

¹ Bu kanunun kapsamı 2005 yılında genişletilerek "65 yaşını doldurmadığı halde başkasının yardımı olmaksızın hayatını devam ettiremeyecek şekilde malul olduklarını tam teşekküllü hastanelerden alacakları sağlık kurulu raporu ile kanıtlayanlarla, uygun bir işe yerleştiremeyen engelliler" de dahil edilmiştir. Böylece 2005'ten itibaren ihtiyaç sahibi yaşlılara ek olarak engelliler de kapsanmıştır.

² CHP Mersin Milletvekili Alpay Antmen'in yaşlılık aylığı alan kişilere ilişkin soru önermesine yanıt veren Bakan Yanık'ın açıkladığı veriler. https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=311712 (erişim tarihi, 12.8.2023)

hasıla (GSYH) içindeki payı %10,8 olmuştur (TÜİK, 2022a). Risk/ihtiyaç grupları bazında bakıldığında, emekli/yaşlılara yapılan harcamalar %4,9 ile en büyük paya sahiptir. Bunu, takip eden diğer iki başlığın da (%3,3 ile hastalık/sağlık bakımı harcamaları ve %1,2 ile dul/yetim harcamaları) genellikle yaşlılıkla ilgili olduğu düşünülürse, yaşlıların refah sisteminin önemli bir parçası olduğu görülmektedir.

Yaşlı bakım hizmetleri ve yardımları konusunda mevcut literatür incelendiğinde, Türkiye'deki refah rejimi kapsamında yaşlılara yönelik farklı kalemlerde hizmetler ve yardımlar sunuluyor olsa da, mevcut yapı içinde bunların parçalı, kısmi ve kayırmacı bir yapıda seyrettiği ifade edilmektedir.

Yöntem ve Veri Kaynakları

Araştırma kapsamında, veri toplama dört aşamada gerçekleştirilmiştir: 1) literatür taraması, 2) yerel basın taraması, 3) istatistiklerin derlenmesi ve 4) saha araştırması. Bu bağlamda, önce yaşlanma, yaşlı bakımı, kuşaklararası dayanışma, refah rejimleri, sosyal hizmetler, toplumsal cinsiyet, aile, kırsalda/kentte yaşlanma gibi temalar çerçevesinde literatür incelemesi yapılmış, ardından, Kastamonu ve Sinop'ta yayımlanan yerel gazetelerde 2015-2020 arasında yayınlanan yaşlılar ve yaşlılık konulu haberlerin basın taraması yapılmıştır. Araştırmanın bir diğer veri toplama ayağı istatistiki verilerin derlenmesi olmuştur. Hem genel olarak Türkiye'de yaşlanma konusunda, hem de araştırmanın odağı olan iki il özelinde yaşlılık, göç ve doğurganlıkla ilgili veriler toplanmıştır. Başta TÜİK olmak üzere, bu illerde valiliklerin hazırladığı özel çalışmalardan da faydalanılarak çeşitli istatistikler taranmış ve bu verilere dayanarak demografik yaşlanma olgusu zamansal ve mekânsal boyutlarıyla incelenmiştir. Saha araştırması sırasında, göç konusu çok temel bir mesele olarak öne çıktığı için çeşitli kaynaklardan bu iki ilden ve ilçelerinden büyük kentlere olan göçlerin de dökümü çıkarılmış ve bu konuda yapılmış haritalardan faydalanılmıştır.

Çalışmanın ana gövdesi Kastamonu ve Sinop'ta 2020 yılında yürütülen saha araştırması olmuştur. Daha sonra başka bir proje kapsamında yapılan yeni bir çalışmayla bulguların analizi derinleştirilmiştir.³ Saha araştırmasının planlandığı dönemde yaşanan Covid-19 salgını araştırma sürecini doğrudan etkilemiştir. Pandemi koşullarında hem görüşme yapılacak kişilerin sağlığını, hem de araştırmacı olarak kendi sağlığını korumak için saha süresi 10 güne sınırlı tutulmuştur. Salgın koşullarından dolayı, yaşlılarla yapılması planlanan görüşmeler, araştırma etiğinin temellerinden olan "zarar vermeme" ilkesi dikkate alınarak azaltılmış ve sağlık riski oluşturmamak adına yaşlıların bulunduğu hane içlerine girmekten imtina edilmiştir. Böylece, 65+ kişilerle yapılması planlanan görüşmelerin sayısı azaltılarak, görüşmeler daha çok bu iki kentte yaşlılık konusunda faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlarla yapılmıştır. Bu değişiklikten dolayı, araştırmanın odağı, hane içlerinde derinlemesine görüşmeler gerektiren yaşlı bakımında ailenin rolü ve toplumsal cinsiyet ilişkileri konusundan, yaşlanma ve yaşlı bakımında kurumların etkisine kaydırılmıştır. Sonuç olarak 4-13 Kasım 2020 tarihlerinde, Kastamonu ve Sinop il merkezleri, Kastamonu'nun Taşköprü ilçesi, Sinop'un Boyabat ilçesi ve bu iki ilin bazı köylerinde toplam 36 görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışma öncesinde tüm katılımcılardan sözlü bilgilendirilmiş onam alınmış olup çalışmanın etik kurul onayı Galatasaray Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan (Tarih: 17.02.2022; Sayı: 06) alınmıştır. Aşağıda alıntılarda kullanılan tüm isimler, görüşmecilerin anonimliğini sağlamak için değiştirilmiştir.

Demografik Bulgular

Kastamonu ve Sinop'ta Nüfus ve Yaşlanma

Genç nüfus olma özelliğiyle tanınan Türkiye'de, nüfusun yaşlanmasıyla ilgili veriler çarpıcıdır: 65+ nüfusun oranı 1935'te %3,4 iken, 2020 yılında %9,5'a yükselmiştir; bu nüfus böylece 2014-2019 arası %21,9 artarak, 2019 yılında 7 milyon 550 bin 727 kişiye, 2021 yılında ise 8 milyon 245 bin 124 kişiye ulaşmıştır (TÜİK, 2022b). Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının 2022'de %9,9 olmasından dolayı Türkiye için henüz yaşlı nüfus denemesi de, nüfusun yaşlanma hızı diğer tüm ülkelerden daha hızlı seyretilmektedir. TÜİK'in projeksiyonlarına göre, 65 yaş üstü nüfus oranı 2050'de %20'ye yükselecektir (TÜİK, 2020a).

Türkiye'deki yaşlanma olgusu coğrafi farklılıklar göstermektedir. TÜİK'in son verilerine göre Türkiye'de toplam doğurganlık hızı (bir kadının doğurgan olduğu dönem boyunca doğurabileceği ortalama çocuk sayısı) 2001 yılında 2,38 çocuk iken 2019 yılında 1,88'e düşmüştür (TÜİK, 2020b). Karadeniz bölgesi bu düşüşlerin en sert yaşandığı bölgelerden biridir. Doğurganlık gibi, kaba doğum hızında da en düşük oranlar çoğunlukla Karadeniz kentlerinden gelmektedir: 2019'da kaba doğum hızının en düşük olduğu iller Edirne (%0 8,8), Zonguldak (%0 9,2), Kastamonu (%0 9,3), Giresun, Karabük ve Bartın olmuştur.

TÜİK verilerine göre, 2019 yılında Türkiye'de yaşlı nüfus oranının en yüksek olduğu iki il, yüzde 18,8 ile Sinop ve ardından yüzde 17,66 ile Kastamonu'dur. 2021 yılında ise ilk sırayı %20,1 ile Sinop, ikinci sırayı %19,2 ile Kastamonu almıştır. Ancak il bazındaki bu genel verilere dikkatli bakıldığında, ilçelerin yaşlılık oranları arasında çarpıcı farklar bulunmaktadır (Bkz. Tablo 1 ve 2). Bu iki ilin merkez ilçelerinde yaşlı nüfus oranı Türkiye ortalamasına çok yakındır. 2019 yılı verilerine göre, Kastamonu ilinin toplam nüfusu, 379.405'dir. Toplam il nüfusunun %40'ını barındıran merkez ilçede, 152.553 kişi yaşamakta ve 65 yaş üstü nüfus

³ Galatasaray Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından desteklenen "Değişen sosyomekansal ilişkiler ve göç bağlamında kırsalı yeniden düşünmek" başlıklı proje (FCD-2022-1083)

toplam içinde %10.10'a denk gelmektedir. Merkez ilçede Türkiye ortalamasına yakın olan 65+ nüfus oranı, çeper ilçelerde bunun iki katına çıkmaktadır. Kastamonu'nun en kalabalık nüfusa sahip ilçeleri olan, Tosya'da yaşlı nüfus oranı %21.32, Taşköprü'de %20.12 ve Cide'de %26.16'dır. İlçelerdeki yaşlı nüfus oranının yüksekliği, Kastamonu ilinin nüfus artış hızını da etkilemektedir. Nüfus artış hızı sıralamasında, Kastamonu 2019 yılında % -1,04 oranıyla, 81 il arasında 71. sırada yer almaktadır.

Tablo 1. Kastamonu İlçelerine Dair Nüfus Verileri (2019)

İlçe	Nüfus	65+ nüfus	65+ nüfus oranı	2018-2019 nüfus artış hızı
Merkez	152.553	15.401	% 10.10	%0 24.3
Tosya	39.916	8.510	% 21.32	%o -8.2
Taşköprü	37.815	7.610	% 20.12	%o -26.6
Cide	22.196	5.807	% 26.16	%o-48.6
İnebolu	20.980	3.834	% 18.27	%o -34.9
Araç	18.670	4.732	% 25.35	%o -10.2
Devrekani	12.658	2.609	% 20.61	%o -61.1
Diğerleri	114.533	—	—	—
TOPLAM	379.405	67.027	% 17.66	%0 -10.4

Kaynak: TÜİK, ANDKS (erişim tarihi 23.11.2020)

Sinop ilinin toplam nüfusu, 2019 yılı verilerine göre, 218.243'tür. Toplam nüfusun %30'unu barındıran merkez ilçede 65.845 kişi yaşamakta, bunun da %13.49'u 65+ nüfustan oluşmaktadır. Merkez ilçede görece düşük olan 65+ nüfus oranı, ilçelerde çarpıcı biçimde yüksektir. Sinop'un en kalabalık nüfusa sahip ilçeleri olan, Boyabat'ta yaşlı nüfus oranı %16.21, Gerze'de %21.18 ve Ayancık'da %23.53'dür. En az nüfusa sahip olan Erfelek, Saraydüzü, Dikmen gibi ilçelerde ise 65+ nüfus oranı %30'un üstüne çıkmaktadır. Sinop nüfus artış hızı itibarıyla, 2019 yılında % -0,68 oranıyla Türkiye sıralamasında 81 il arasında 61. sırada yer almaktadır. Düşük nüfus artış hızının ardında, doğum oranlarının düşük, dışarıya göçlerin yüksek olması etkilidir.

Tablo 2. Sinop İlçelerine Dair Nüfus Verileri (2019)

İlçe	Nüfus	65+ nüfus	65+ nüfus oranı	2018-2019 nüfus artış hızı
Merkez	65.845	8.884	% 13.49	%0 20.2
Boyabat	44.435	7.203	% 16.21	%o -3.9
Gerze	25.327	5.364	% 21.18	%o 15.3
Ayancık	23.686	5.573	% 23.53	%o 1.4
Durağan	19.815	5.739	% 28.96	%o 8.4
Türkeli	15.859	3.160	% 19.93	%o -116.3
Erfelek	11.926	3.646	% 30.57	%o -10.2
Saraydüzü	6.334	2.131	% 33.64	%o -65.4
Dikmen	5.016	1.664	% 33.17	%o -86.7
TOPLAM	218.243	41.074	% 18.8	%o -6.8

KAYNAK: TÜİK, ADNKS 2019 (erişim tarihi 23.11.2020)

Kastamonu ve Sinop'ta Düşük Doğurganlık, Göç ve Kırsalın Çözülüşü

Kastamonu ve Sinop'da yaşlı nüfus oranları açısından gözlenen bu çarpıcı demografik tablo iki temel sebebe dayanmaktadır. Bunlardan biri doğum oranlarının düşüklüğü, diğeri ve daha önemlisi ise dışarıya verilen göçtür. Türkiye'nin Batı ve Kuzey bölgelerinde olduğu gibi, Kastamonu ve Sinop'ta da son 20 yılda doğurganlık hızı dikkat çekici bir şekilde düşmektedir. 2017 yılında 2,07 olan Türkiye toplam doğurganlık hızı 2018 yılında 1,99'a düşmüştür. Kastamonu ve Sinop'ta doğurganlık bu ortalama değerinin oldukça altındadır. 2018 yılında doğurganlık hızı Kastamonu'da 1.54, Sinop'ta ise 1,61'dir. Bu eğilim 2019 yılında da devam etmiş; toplam doğurganlık hızı Kastamonu'da 1.47, Sinop'ta 1.60 olmuştur.

Kastamonu ve Sinop'un özellikle ücra ilçelerinde gözlenen, Türkiye ortalamasının üzerinde seyreden demografik yaşlanmanın ikinci önemli sebebi göç hareketleridir. Tablo 3 ve 4'te görüldüğü üzere, bu iki ilden başta İstanbul olmak üzere, Ankara, İzmir, Antalya gibi büyük kentlere ciddi sayıda göç olmuştur. Hatta bazı ilçelerde, orada yaşayan nüfustan çok daha fazlası İstanbul'da yaşamaktadır. Kişilerin kayıtlı olduğu ilçedeki nüfusu ile İstanbul'da yaşayan nüfusu karşılaştırıldığında, bu oran İstanbul lehine, Pınarbaşı'nda 5,5; Çatalzeytin'de 5,1; Şenpazar'da 4,3; Doğanıyurt'ta 4,1; Cide ve Azdavay'da 3,6; Bozkurt'ta 3,5; Ağlı'da 3,3; Küre'de 3, Hanönü'nde 2,9; İnebolu ve Araç'ta 2,6; kat yüksek çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, Pınarbaşı'nda yaşayan her bir kişiye karşı, bu ilçenin nüfusuna kayıtlı olup İstanbul'da yaşayan 5,5 kişi bulunmaktadır. Tahmin edileceği üzere, bu nüfus dengesizliğinin ardında bu ilçelerdeki istihdam ve geçim kaynaklarının zayıflığı yatmaktadır.

Aynı durum Sinop'ta da gözlenmektedir. Tablo 4'te görüleceği üzere, Sinop da yoğun olarak İstanbul başta olmak üzere büyük kentlere göç vermiştir. Sinop'un tüm ilçelerinde (Merkez ilçe hariç) yaşayan nüfustan çok daha fazlası İstanbul'da yaşamaktadır.

Tablo 3. Kastamonu'nun İlçelerine Kayıtlı Olup Önde Gelen Kentlerde Yaşayanlar (2019)

	İstanbul	Ankara	İzmir	Antalya	Bursa	Mevcut İlçe Nüfusu
Abana	9,733	236	109	76	63	4,113
Ağlı	10,478	249	227	62	75	3,094
Araç	50,069	7,469	978	678	768	18,670
Azdavay	26,461	1,968	598	284	212	7,324
Bozkurt	33,878	665	416	232	190	9,468
Çatalzeytin	36,585	1,608	609	751	726	7,055
Cide	81,940	818	879	626	486	22,196
Daday	10,172	1,754	514	319	251	8,319
Devrekani	23,658	1,606	234	189	217	12.658
Doğanyurt	23,200	233	324	73	114	5,651
Hanönü	11,856	2,171	117	100	89	4,060
İhsangazi	3,415	2,025	80	89	55	5,381
İnebolu	55,184	1,794	800	448	512	20.980
Küre	17,860	3,148	189	138	835	5,774
Merkez	11,476	4,604	944	762	478	152,553
Pınarbaşı	32,371	495	143	178	216	5,841
Şenpazar	19,709	1,062	167	162	217	4,523
Seydiler	8,899	920	147	68	79	4,014
Taşköprü	53,692	3,972	897	545	520	37.815
Tosya	40,007	8,194	685	614	671	39,916

Kaynak: DrDataStats, ADNKS 2019, Kastabil (erişim tarihi 23.11.2020)

Bu oran, Dikmen'de 5,5; Saraydüzü'nde 4; Erfelek'te 3,5; Ayancık'ta 2,5 kata çıkmaktadır. Bu ilçelerin ekonomik kalkınmışlık göstergeleri açısından da en geride kalan ilçeler olduğu ve İstanbul dışında, Avrupa ülkelerine de işçi göçü vermiş yerler olduğu bilinmektedir.

Tablo 4. Sinop'un İlçelerine Kayıtlı Olup Önde Gelen Kentlerde Yaşayanlar (2019)

	İstanbul	Ankara	İzmir	Antalya	Bursa	Mevcut İlçe Nüfusu
Ayancık	57,967	1,698	1,945	1,095	2,491	23,686
Boyabat	78,540	12,783	967	718	747	44,435
Dikmen	27,565	278	594	126	206	5,016
Durağan	38,614	828	936	230	595	19,815
Erfelek	42,649	1,009	794	341	1,322	11,926
Gerze	46,829	1,093	740	376	444	25,327
Merkez	30,932	1,949	1,628	662	530	65.845
Saraydüzü	26,461	4,052	354	213	207	6,334
Türkeli	25,160	530	368	266	487	15.859

Kaynak: TÜİK, ADNKS 2019 (erişim tarihi 23.11.2020)

Kastamonu ve Sinop'un dışarıdan göç alma oranlarının düşüklüğü ve bunun önemli kısmının komşu illerden gelmesi de, söz konusu yerlerin ekonomi açısından durağanlığını göstermektedir. Bu iller kısmen komşularından göç almış olsa da, ağırlıklı olarak "yerli" nüfustan oluşmaktadır. 2019 verilerine göre Kastamonu nüfusu içinde, Kastamonu'ya kayıtlı olanların oranı %84,74'tür. Kastamonu nüfusu içinde önde gelen diğer gruplar %1,44 ile Samsun'a, %1,38'e Çorum'a; %1,10 ile Sinop'a kayıtlı olanlardır. Sinop'ta ise, toplam nüfus içinde Sinop'a kayıtlı olanların oranı %85,54'tür. Ardından % 3,62 ile Samsun, %1,04 ile Kastamonu, %0,70 ile Ordu nüfusuna kayıtlılar gelmektedir. Kısacası bu iki ilde de, dışarıdan yerleşik göç alma çok sınırlı kalmaktadır. Ancak özellikle Sinop'ta, bölgenin sayfiye yeri olmasından dolayı, yazları ciddi bir nüfus artışı yaşanmaktadır.

Kastamonu ve Sinop'un nüfus gelişimi, tam anlamıyla büzüşen kent (*shrinking city*) modeline denk düşmektedir. Kastamonu il nüfusu 1970 yılında 446.601 kişiyken, 1980'de 450.946'ya, 1990'da ise 423.611'e düşmüştür (DİE'den aktaran Taşlıgil, 1993). 1970-1990 arası şehir nüfusu 82.101'den 148.710'a çıkarak neredeyse iki kat artarken, kır nüfusunun 364.500'den 274.901'e

düşmesi ve böylece %25 azalmış olması bu küçülmenin kırsal kaynaklı olduğunun açık bir göstergesidir. Aynı şekilde, 2000 yılında 375.476 olan Kastamonu nüfusu 2022 yılında sadece 2.600 kişi artarak 378.115 olmuştur.⁴

Sinop nüfusu da aynı şekilde düşüş seyrindedir. 1970 yılında 265.655 olan nüfus, 1980 yılında 276.242; 1990'da 265.153; 2000'de 255.574; 2010'da 202.740; 2018 yılında ise 219.733 olmuştur.⁵ Göçün hacmini gösteren Sinop nüfusundaki bu çarpıcı tablo, Sinop'un kır-kent nüfus dağılımıyla beraber düşünüldüğünde kırsalın çok ciddi bir biçimde kan kaybettiği, Sinop kent merkezi nüfusunun ise hem sayıca hem de orantısız olarak arttığı görülmektedir. Sinop'ta 1970 yılında toplam nüfus içinde %17,4 oranına sahip olan Sinop şehir nüfusu 2016'da %58'e çıkmış; kır nüfusu ise %82,6'dan %42'ye düşmüştür. Kırsalda yaşanan nüfus kaybını gösteren daha vurucu bir veri ise, 1970 yılında 219.273 kişi olan kırsal nüfusun 2016 yılında 86.220 kişiye inmiş olmasıdır, aynı yıllar arasında Sinop'ta şehir nüfusu 46.382'den 119.258'e çıkmıştır (Kaya ve Yılmaz, 2017).

Karadeniz bölgesinden büyük kentlere göç konusuyla ilgili az sayıda çalışmadan birini kaleme alan İbret (2004 ve 2010) Kastamonu'da göçün başlıca nedenini kırsal bölgelerdeki geçim koşullarının yetersizliği ile açıklamaktadır. 1927'de yapılan Cumhuriyet döneminin ilk nüfus sayımında, nüfus büyüklüğü açısından Türkiye'deki 63 il arasında 8. sırada bulunan Kastamonu ilinin nüfusu, 1927 sayımında 335.601 kişi iken, 2010 yılında ancak 361.222 kişi olmuştur. Diğer bir deyişle, 1927-2010 yılları arasında Türkiye nüfusu yaklaşık 5,4 kat artarken, Kastamonu'nun nüfusu sadece %7,5 artmıştır. İbret'e göre (2010: 39) bu nüfus kaybının en önemli sebebi geçim sıkıntısı ve göçtür. Kastamonu'da tarım topraklarının yeterince verimli olmayışı, aile başına düşen tarım arazisinin aileyi besleyecek büyüklükte olmayışı, tarım dışı sektörlerde yeterli iş imkanı bulunmayışı ve doğal çevre koşullarının zorluğu köylerin terk edilmesine neden olmuştur. Aynı zamanda büyük kentlerde çok daha fazla sosyal ve ekonomik imkan olması bir cazibe unsuru oluşturmuştur. Tüm bu sebeplerle yoğun bir zincirleme göç yaşanmış, "bölgeden öncelikle çalışabilir erkek nüfus iç göçlere katılmış ve zamanla iş bulmak amacıyla gidenler köylerindeki arazilerini satarak ailelerini de bölge dışına çıkarmış ve zamanla şehirlere yerleşenler kendi akrabalarını büyük şehirlere çekmişlerdir." (age., 39)

Sadece son 30 seneye baktığımızda bile Kastamonu'da yaşanan göçlerin hacmine dair bir fikir edinebiliriz. 1990 yılında 423.611 olan Kastamonu nüfusu, 2000 yılına gelindiğinde %11,4 oranında azalarak 375.476 kişiye düşmüştür. Aynı eğilim, 2000-2010 arasında da sürmüştür. 2000 yılında 375.476 olan nüfus 2010 yılında %3,8 oranında azalarak 361.222 kişiye inmiştir (age., 41). 2008-2009 verilerine odaklanarak yaptığı çalışmada, İbret bu göçün ağırlıklı olarak çalışma yaşındaki nüfus olduğunu göstermektedir. Buna göre 15-64 yaş grubunda yer alanların göçlere katılma oranı % 77,3'tür. 65+ nüfusun göçlere katılma oranı ise sadece %5,8'dir. Kısacası Kastamonu'dan göç eden nüfus, üretken bir yapıda olan aktif nüfustur.

Özden ve Buğday da (2015) Kastamonu'daki orman köylüleri özelinde göç eğilimlerini incelemiş ve orman köylülerinin sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını sağlayabildikleri merkezlere yakın yerleşim yerlerinde yaşamaya devam ettiklerini, bunu sağlayamadıkları durumlarda ise göç ettiklerini tespit etmişlerdir. Aynı çalışmada, göç sonucu, orman köylerinin boşaldığını ve aktif nüfusun dışa göçü ve kentlerde emekli olduktan sonra geri dönen nüfustan dolayı köylerde bağımlı yaşlı nüfus oranının arttığını gözlemlemişlerdir.

Göç hareketleri içinde çarpıcı olan bulgulardan biri de, bu illerdeki iki yönlü yaşlı göçüdür. Yaşlı göçünün büyüklüğünü ve yönünü inceleyen Koç ve Saraç (2018), Sinop ve Kastamonu illerinin, alınan ve verilen yaşlı göçünün toplam göç içindeki payının en yüksek olduğu ilk 3 il arasında yer aldığını göstermektedir. Özellikle ileri yaş gruplarında (75-84 ve 85 ve üstü yaş gruplarında) köyden şehre olan göçlerin payının artması ve şehirden köye olan göçlerin payının azalması, "yaşın artması ile kişilerin uzak mesafeler için hareket yeteneğinin sınırlanması" ve "şehirlere sağlık imkânlarının fazlalığı" ile açıklanmıştır. Yaşlılığın ileri aşamasındaki kişilerin köye göçleri azalmakta, kente göçleri ise artmaktadır. Yazarlar bu durumu, "sağlık ve ulaşım imkânlarının daha gelişmiş olduğu kentsel alanların yaşlılar için önemli bir çekim merkezi" olmasıyla açıklamakta ayrıca, bakım ihtiyacının arttığı dönemde şehirde yaşayan aile bireylerine yakın olma isteğinin artabileceğine işaret etmektedir (Koç ve Saraç, 2018: 33)

Özetle, Kastamonu ve Sinop nüfusu içinde yaşlı nüfus oranının Türkiye ortalamasının iki katı (bazı ilçelerde üç katı) olmasının sebebi toplam doğurganlık hızındaki düşüş ve başta ekonomik nedenler olmak üzere devam eden göç hareketleridir.

Saha Bulguları

Bu bölümde, yaşlıların bakım ihtiyaçlarını üstlenen üç ana aktörün (aile, devlet, piyasa) Kastamonu ve Sinop'taki görünimleri incelenecektir. Yukarıda değinildiği üzere, Türkiye Güney Avrupa refah rejimi içinde değerlendirilmekte, bu da formel ve enformel olarak ayrılmış, maddi desteklerin kişinin işteki statüsüne dayandığı, kurumsal açıdan parçalı ve kayırmacı özelliklerle tanımlanmaktadır. Sosyal destek mekanizmalarında rol oynayan üç aktörün başında, bakım veren rolünü çoğunlukla kadınların üstlendiği aile gelmektedir. Ailedeki genç kuşakların ekonomik sebeplerle göç ederek büyük şehirlere yerleştiği ancak geride kalan köken yerindeki yaşlıların bakımını da üstlendiği "çok-yerlilik" (*multi-locality*) durumlarında işler karmaşık hale gelmektedir. Bu

⁴ Veriler, Kastamonu Valiliğinin hazırladığı il bilgi sistemi olan Kastabil sitesinden alınmıştır. <https://www.kastabil.gov.tr/veritablolari/kastamonu/nufus/yillara-gore-nufus-artisi> (erişim tarihi 8.10.2023)

⁵ Sinop Valiliği Demografik Yapı <http://www.sinop.gov.tr/demografik-yapi> (erişim tarihi 8.10.2023)

durumda, ailenin tam olarak üstlenemediği bakım görevi için devletin sunduğu destekler veya maddi imkanı olanlar için ücret karşılığı bakıcı tutma gibi piyasa mekanizmalarının devreye girdiği görülmektedir. Bu üç öge çoğu zaman birbiriyle iç içe geçse de, aşağıda her bir başlık ayrı olarak ele alınacaktır.

Yaşlı Bakımında Aile ve Kuşaklararası Dayanışma

Yaşlılık dönemiyle ilgili en temel ayrım bakıma ihtiyaç duyulmaya başlanan dönemde ortaya çıkmaktadır. Bakım ihtiyacı devreye girdiğinde de, Türkiye gibi sosyal devlet kapasitesinin yeterince gelişkin olmadığı ülkelerde bakım ağırlıklı olarak ailenin sorumluluğunda kalmaktadır. Bu anlamda kuşaklararası dayanışma çok önemlidir. Ancak, göç ve kentleşme ile hane boyutlarının küçülmesi, çekirdek ailenin yaygınlaşması ve bireyselleşme kuşaklararası bağa zarar vermektedir. “Mikro düzeyde geleneksel olarak aile bireylerinin karşılıklı olarak bakım ve psiko-sosyal destek sağladığı aile kurumu değişime uğramakta”, bu yüzden “aile ve toplum içinde incinebilirliği en fazla olan gruplardan biri olan yaşlıların mikro düzeydeki bakım ve destek sistemi de zayıflamaktadır” (Özmete, 2017: 223).

1950 sonrası kırdan kente göçün yoğun olduğu dönemlerde kır-kent arasındaki ilişkiye dayalı dayanışma ağları kentte tutunma mücadelesi veren geniş aile üyeleri için önemli bir kuşaklararası gelir transferi aracı olmuştur. Ancak, neoliberal piyasa ethosunun yaygınlaşmasıyla hemşerilik ve akrabalığa dayalı dayanışma ve yardımlaşma mekanizmaları zayıflamıştır (Şen, 2007). Yapılan pek çok çalışma, ailenin ve kuşaklararası dayanışmanın yaşlı bakımında hala çok önemli olmasına rağmen, demografik, sosyal, ekonomik ve mekânsal değişimlerle beraber “artık kırılma noktaları” ortaya çıktığını göstermektedir (Kalaycıoğlu, 2012).

Kuşaklararası dayanışma konusuna odaklanan çalışmalar yakın zamana kadar aynı coğrafyada yaşayan aileler özelinde yapılmıştır. Son yıllarda önem kazanan çok yerlilik (*multi-locality*) tartışmaları (Öztürk, vd., 2014), göç bağlamında birden fazla yerde hayatını devam ettiren aile üyeleri arasında yaşlı bakımı için kuşaklararası dayanışmanın nasıl gerçekleştiğini sorgulamayı gerektirmektedir. Aile fertlerinin başka yerlere dağıldığı göç bağlamında aile içinde dayanışmanın nasıl işlediği konusunda sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Göçmenleri de dahil eden kuşaklararası dayanışmaya odaklanan çalışmaların büyük çoğu, göç alan ülkelerdeki yerli ve göçmen aileleri karşılaştıran çalışmalar olmuştur. Kuşaklararası dayanışmanın belirleyicileri olarak bireysel kaynaklar ve ihtiyaçlara odaklanılmış; özellikle finansal ve sosyal kaynakların dayanışmadaki etkisi incelenmiştir (Albertini ve Kohli 2013; Szydlik 2008). Bu çalışmalar, uluslararası göçün aile pratiklerinde ve toplumsal cinsiyet ideolojilerinde derin değişimlere yol açtığını da savunmaktadır (Baykara-Krumme & Fokkema (2019). Gana’da yer ve mesafenin aile ilişkilerinin sürdürülmesi üzerindeki etkisini araştıran Coe (2011) göçün ailelerde var olan çatışmaları şiddetlendirdiği sonucuna varmaktadır. Göçle ortaya çıkan fiziksel mesafe, aile içindeki kişiler arası sosyal mesafe üzerinde de derin bir etki yapmakta, aile üyeleri arasında sosyal ilişkilerin sürekliliği ve aile içi sorumlulukların paylaşımı üzerine bir çatışma ve müzakere alanı ortaya çıkarmaktadır.

Bengston ve Robert (1991), kuşaklararası dayanışmayı, yapısal, duygusal, normatif, uzlaşmaya dayalı, işlevsel ve ilişkisel dayanışma olarak altı alt kategoride incelenmektedir. Saha çalışması sırasında yapılan görüşmeler, Karadeniz bölgesinde karşılıklı maddi destek ve bakım desteğiyle tanımlanan daha çok “işlevsel dayanışma modeli”nin geçerli olduğunu göstermektedir. İşlevsel dayanışma karşılıklı destek olma ve kuşaklararası (finansal, fiziksel, duygusal) kaynak paylaşımı üzerinden tanımlanmaktadır. Bunu belirlemeye yönelik çalışmalarda da kişilerin ebeveynlerinden veya çocuklarından yardım alma-yardım verme durumları sorgulanmaktadır. Kuşaklar arası dayanışmanın önemli bir boyutu maddi kaynak paylaşımıdır. Özellikle düşük sosyo-ekonomik düzeydeki hanelerde, yaşlı ebeveyn bakım işinde “maddiyat” sık sık dile getirilmektedir. Görüşmeler sırasında, devlet tarafından verilen çeşitli nakit yardımlarının bu dayanışmanın maddiyatçı bir şekil almasında etkili olduğu ifade edilmiştir. Annesi Hatice’nin (76) en büyük abisinin evinde kaldığını anlatan Ayfer (40) “e tabi iyi para, hem yaşlı bakım maaşı, hem de kocasından kalan maaşla 2.300 ediyor” derken, yaşlıların aldığı aylıkların, özellikle küçük kentlerde kardeşler arası sürtüşmeye yol açabilecek kadar “değerli” olduğunu söyleyen diğer görüşmecilerin sözlerini desteklemektedir. Kalaycıoğlu ve Rittersberger-Tılıç’ın (2000) yaptığı bir araştırma da, Türkiye’de ailelerin ‘kaynakları bir havuzda toplama’ stratejisi kullandıklarını ve bu strateji ile kuşaklararası maddi ya da manevi çeşitli kaynakların transferini sağladıklarını göstermektedir. Ancak yukarıdaki örnekte görüldüğü üzere bu kaynak transferleri her zaman sorunsuz olmamaktadır.

Kastamonu ve Sinop’un genelinde yaşlıların bakımı, geleneksel olarak en büyük oğlan çocuk ve onun karısı tarafından üstlenilmektedir. Bunda bu bölgede geçerli olan erkek egemen mülkiyet ve miras paylaşımı rejiminin önemli bir yeri bulunmaktadır. “Nasıl olsa el evine gidecek” denerek kız çocuklara genellikle aile mallarından pay verilmediği; bunun karşılığında da yaşlanan ebeveynlerin bakım sorumluluğunu, ailenin mal varlığından büyük payı alan en büyük erkek çocuk ve eşinin üstlendiği ifade edilmiştir. Ancak değişen toplumsal cinsiyet ilişkileri ve kadının statüsündeki değişimle beraber, gelinlerin artık yaşlı bakımına yanaşmadığı da ifade edilmektedir.

Toplumun ve ailenin dönüşümüyle beraber kuşaklararası dayanışma da değişmekte, kuşaklararası bağ zayıflamakta ve destek azalmaktadır. Bu süreç, yaşlılıkta yalnızlaşmaya neden olmaktadır. Kamu kurumlarının desteğinin sınırlı olduğu ülkelerde yaşlılıkta deneyimlenen yalnızlaşma ve yoksulluk ağır insani dramların yaşanmasına yol açabilmektedir. Kastamonu yerel gazetelerinde yaşlı intiharlarıyla ilgili haberler bu açıdan üzerine ayrıca düşünmeyi gerektirmektedir. Haber taraması yapılan dönemde, Kastamonu

ve ilçelerinde yaşanan ve basına yansıyan dört yaşlı intiharı tespit edilmiştir. 24.01.2014 tarihli bir habere göre, Kastamonu'nun Tosya ilçesine bağlı Ahmetoğlu köyünde ikamet eden 82 yaşındaki adam, başına bir el ateş ederek intihar etmiştir.⁶ 4.9.2014 tarihli bir diğer haberde, Kastamonu'nun Tosya ilçesinin Akbük köyünde yaşlı bir adam, av tüfeğiyle kendini öldürmüştür.⁷ 2018 yılında, Taşköprü ilçesi Uzunkavak Köyü'nde yaşayan yaşlı bir kadın (89) kendini iple asmış⁸, 2017 yılında Tosya'ya bağlı Aşağıdikmen Köyünde 70 yaşındaki bir erkek evinde kendisini silahla vurarak intihar etmiştir.⁹ Bu trajik olaylar, özellikle izolasyon ve sınırlı kaynakların böyle yıkıcı sonuçlara yol açabileceği bölgelerde, yaşlılar için geliştirilmiş sosyal destek sistemleri ve müdahalelerin gerekliliğinin altını çizmektedir. Bu zorlukların ele alınması, yaşlı nüfus arasında sosyal izolasyonu ve ciddi insani riskleri azaltmak açısından hayati öneme sahiptir.

Kastamonu bölgesindeki intiharların sıklığı, Kastamonu Valisi tarafından da fark edilmiş ve konuyla ilgili bir araştırma yapılmıştır. Valiliğin hazırladığı intihar raporuna erişilemese de, 10 Eylül 2019 tarihinde, İntiharı Önleme Günü vesilesiyle Kastamonu Cumhuriyet Meydanı'ndaki farkındalık standını ziyaret eden Vali Yaşar Karadeniz'in sözleri raporun içeriğine dair ipuçları vermekte ve yaşlı yalnızlara dikkat çekmektedir:

“İntihar konularına baktığımızda dayanışma eksikliğinin ön plana çıktığını görüyoruz. Zorda olan insanlara onların yakınları, tanıdıkları destek verebilmeli ve omuz verebilmelidirler. O zor günleri atlattırmasın yardımcı olmak herkesin görevi olduğunu düşünüyorum. Bu iki konuya dikkat edersek ben inanıyorum ki hiç kimse kendi canına kıymayacaktır. Özellikle de evlatlara buradan söylemek istiyorum. Çünkü ilimizde ki intihar vakaları arasında tek başına yaşayan yaşlıların ön sıralarda olduğunu görüyoruz. Yaşlıları yalnız bırakmasınlar”. (Eski Kastamonu Valisi, 11.9.2019)¹⁰

Kentleşme, bireyselleşme, piyasalaşma gibi dinamiklerin etkisiyle kuşaklararası dayanışmanın zayıflaması, yaşlılıkta yalnızlık ve yoksulluk sorunun derinleşmesine ve Türkiye bağlamında alışılagelmiş kırılma hatlarının oluşmasına neden olmaktadır.

Göç ve Coğrafi Uzaklık Bağlamında Aile ve Yaşlı Bakımı

Bir diğer önemli kuşaklararası dayanışma şekli yapısal dayanışmadır. Aile üyelerinin sayısı, sağlık durumu ve coğrafi yakınlık derecesi gibi değişkenlerle ifade edilir. Yapısal dayanışmada coğrafi yakınlık çok önemli bir rol oynamaktadır. İsmet Koç'a (2014) göre, Türkiye'de çocuklarıyla aynı binada, aynı sokakta yaşayan yaşlıların oranı %65'tir. Diğer pek çok yerde olduğu gibi, Kastamonu ve Sinop'ta da kuşaklararası dayanışmanın en ideal şekli aile apartmanı olarak ifade edilmektedir:

“Anneannem [86] mesela tek başına yaşıyor. Üst katta dayımlar oturuyor. Yengemler gidiyor. Aile apartmanı gibi oturdukları yer. Annem de ara sıra gidiyor. Mesela anneannemin bütün işlerini biz görüyoruz. Babaannem de sağken alt katımızda oturuyordu. Mesela yanına bir bakıcı aldık. Burada öyle şey de var.” (Sinop, 11.11.2020)

Aile apartmanı veya coğrafi yakınlığa dayalı dayanışma biçimleri çok önemli olsa da, yukarıda da detaylı olarak gösterildiği üzere Kastamonu ve Sinoplular, İstanbul başta olmak üzere diğer illere yoğun olarak göç etmişlerdir. Bu göç özellikle kırsal bölgelerde daha da yoğundur. Dolayısıyla bu iki kentin köylerinde kalan yaşlılar, göçten kaynaklı olarak aile fertleriyle coğrafi olarak uzak düşmektedir; bu da aile içi destek ve dayanışma mekanizmalarını zayıflatmaktadır.

“Şöyle de var, çocukları var ama bakmıyor. Yani gözden çıkarılmış yaşlılar da var. Çocukları var ama dışarıda yani. Maddi anlamda belki hani o yemeği alabilecek gücü olsa bile yapabilecek gücü yok hani bazılarının da. Ama çoğunluğu gerçekten muhtaç. Örneğin şimdi Bayram Abi şu yaşta, ben de öyle, karnımızı doyurabilecek beceriye sahip değiliz. Ama Allah'a çok şükür bak yanımda kızım var. Öyle bir şey olmasa, biraz hastalansa, biraz yatağa muhtaç kalsa falan ne yapacak? (Kemal, 67, Taşköprü)

Saha araştırması sırasında, ideal durum olarak tarif edilen “aynı binada yaşama” durumu olmayan kişilerin anne veya babaları yaşlandığında bakım için yanlarına taşındıkları ya da yaşlıları yanlarına aldıkları görülmüştür. Erkek kardeşi Antalya'ya yerleştiği için dört sene boyunca tek başına Kastamonu-Daday arası gidip gelen emekli öğretmen Mümtaz'ın (63) durumu buna bir örnek olarak gösterilebilir. 2015'ten sonra sıkça topallama, düşme gibi sorunlar yaşayan ve 2019'da vefat eden annesinin bakım işini üstlenen Mümtaz, Antalya'da yaşayan erkek kardeşiyle yaptığı ve yapamadığı işbölümünü şöyle anlatıyor (Mümtaz'ın eşinin bakım aranjmanında yer almaması değişen toplumsal cinsiyet rollerine dair de anlamlı bir göstergedir):

“Annem Daday'da kendi evinde tek başına kalıyordu. Ben o zamanlar Kastamonu'da çalışıyordum. Arada 30 km mesafe var. O dönem 6 ay yanında ben kalıyordum, 6 ay abimde kalıyordu. Her gün Daday'dan okula Kastamonu'ya git gel yaptım. Erkek kardeşim Antalya'da yaşıyordu, 6 ay o yanına alıyordu, diğer 6 ay annem Daday'a geliyordu, ben o dönem onun yanında kalıyordum, okula git-gel yapıyordum. Kardeşim

⁶ “Bunalıma Giren Yaşlı Adam İntihar Etti” 24.01.2014, Kastamonu Güncel, <https://www.kastamonuguncel.com/asayis/bunalima-giren-yasli-adam-intihar-etti-h7264.html>

⁷ “Yaşlı Adam Av Tüfeğiyle İntihar Etti” 04.09.2014, Kastamonu Güncel, <https://www.kastamonuguncel.com/asayis/yasli-adam-av-tufegiyle-intihar-etti-h9401.html>

⁸ “Yaşlı kadın yaşamına son verdi” 04.08.2018, Kastamonu Güncel, <https://www.kastamonuguncel.com/asayis/yasli-kadin-yasamina-son-verdi-h22623.html>

⁹ “Yaşlı adam silahla kendisini vurdu” 18.05.2017, Kastamonu Güncel, Link: <https://www.kastamonuguncel.com/asayis/yasli-adam-silahla-kendisini-vurdu-h17626.html>

¹⁰ “Vali Karadeniz, intiharların önlenmesinde iki önemli konuya dikkat çekti” 11 Eylül 2019, Kastamonu Güncel, <https://www.kastamonugazetesi.com.tr/vali-karadeniz-intiharlarin-onlenmesinde-iki-onemli-konuya-dikkat-cekti/>

sonra ben alamam yanına dedi. Senede 1 ay geliyordu. Ben artık olmaz böyle deyince senede 2 ay gelmeye başladı. Yılın diğer ayları ben baktım. 2016'da emekli oldum. O zamandan sonra tamamen ben baktım anneme. Parkinson zor bir hastalık. Gündüzleri ben ilgileniyordum, geceleri bakıcı. O dönem hanım Kastamonu'da kalıyordu. O da annesini yeni kaybetmişti. (Gelinler bakmadı mı?) Gelinler nerede bakacak? İnsan yükü insana ağır gelir diye bir laf vardır.” (Sinop, 12.11.2020)

Kastamonu ve Sinop özelinde, geleneksel olarak aile tarafından karşılanan yaşlı bakım ihtiyaçlarının dönüşen aile ve göçle coğrafi olarak dağılan ailelerde nasıl karşılanacağı önemli bir soru işareti olarak durmaktadır. Yukarıda da anlatıldığı üzere, Karadeniz bölgesindeki diğer kentler gibi, Kastamonu ve Sinop'ta da ekonomik koşullardan dolayı, genç nüfus büyük kentlere göç etmekte, bu da özellikle köylerde kalan yaşlı nüfusla beraber ortaya ağır bir “kırsal yaşlanma” tablosu çıkarmaktadır. Köyde kalan yaşlı nüfusa ek olarak, emeklilik sonrası büyük kentlerden köye dönenlerle beraber kırsaldaki yaşlı nüfus oranı artmaktadır. Araştırma sırasında ziyaret edilen köylerin çoğu boşalmış, ıssızlaşmış yerlerken, köylerde karşılaşılan en genç insanların 50'li yaşlarda olması yukarıda paylaşılan istatistiki verileri destekler nitelikteydi. Hem kent merkezlerinde, hem de ilçelerde konuştuğum kişiler hemen hemen tüm köylerde durumun aynı şekilde olduğunu, bazı köylerin uzun süredir “hayalet köylere” döndüğünü ifade ettiler.

Tarım politikalarındaki sorunlara ve kırsal geri kalmışlığa bağlı olarak dışarıya yoğun olarak göç veren bu köylerde, yaşlı nüfus için “çift ikametli hayat” olarak adlandırılabilir bir tabloyla karşılaşılmaktadır (Öztürk, vd., 2014). Mevsimsel olarak kent merkezindeki evle köydeki ev arasında yer değiştiren bu yaşlılar, kış aylarını kalorifer başta olmak üzere çeşitli konforları olan kent merkezlerinde geçirmekte, hatta birkaç aylık ziyaretlerle İstanbul'daki çocuklarının yanına gitmektedirler.

“Şimdi pandemi nedeniyle İstanbul'a gitmiyorlar. Ama yaşlılarımızın çoğu işte kışın İstanbul'da, yazın burada geçiriyordu. Bunun şeyi de var, doğal gaz üç sene falan oldu geleli. Onun öncesinde öyle bir sorun vardı tabi, yakıt, soba yakmak falan da bir dert olduğu için. Birçoğu da artık İstanbul'dan geri dönüş de yapıyor yani, doğal gaz artık sorun olmadığı için Sinop'a da dönenler var yani sürekli burada kalanlar var.” (Sinop Belediyesi Sosyal Hizmetler Birimi, 10.11.2021)

Çift ikametli hayat, kentte çocuklar ve torunlarla bağların korunduğu, köyde ise bahçe işleri yapılan aktif yaşlanma anlamına gelmektedir. Ancak çift ikametli yaşamın külfetli bir maliyeti olduğunu, bunun ancak belli bir ekonomik, sosyal ve duygusal kaynakla mümkün olduğunu unutmamak gerekir. Sinop merkeze bağlı bir orman köyünde yaptığım görüşmelerde kışın İstanbul'da, yazın köyde yaşayan Emine (72) iki yer arasındaki gidiş gelişlerinde kendisini çocuklarının arabayla getirip götürdüğünü anlatırken, onların takvimine uymanın zorluklarından şikayet etmişti. Onları köye gelmeye teşvik etmek için köyde hazırladığı kışlık erzakı gösterirken bu ürünlerin “ne kadar organik ve sağlıklı olduğunu” vurgulayan Emine için en zor iş ise artık köyde çok sıkıldıklarını söyleyen torunlarını kendisiyle köye gelmeye ikna etmekte.

Toplumsal cinsiyet rolleri yaşlılık döneminin en önemli belirleyenlerinden biridir. Geleneksel toplumlarda ikincil konumda görülen kadınlar için yaşlılık dönemi yeni zorluklar anlamına gelmektedir. Eş kaybı ve dul kalma sonrası statü ve gelir kaybı, yoksulluk, ihmal ve istismar özellikle kırsalda yaşlı kadınların yaşadığı önemli sorunlar arasında sayılmaktadır (Dericoğlu, 2019; Yelboğa ve Varol, 2018). Türkiye'de yoksul yaşlıların sadece üçte birinin zorunlu sağlık güvencesi bulunmaktadır. Yoksul yaşlıların yarısından fazlası (%55.5) kadınlardan oluşmaktadır, her üç yoksul yaşlıdan birisi duldur ve genellikle (%84.9) kırsal alanlarda yaşamaktadırlar (TÜİK, 2020a). Bir diğer çarpıcı bulgu ise engelliliğin yoksul yaşlılar arasında hayli yaygın olmasıdır (Arun, 2019).

Yaşlılığın ileri aşamasında bakım desteğine duyulan ihtiyacı hayati bir önem taşımaktadır ve bu durum görüşmeciler tarafından da dile getirilmiştir:

“[Köylerde yaşlılar] düşene kadar kendi başının çaresine bakar. Küçük bostanı bile vardır, iki tane belki ineği bile vardır hani yürüyebildiği müddetçe. Ama tabi son noktada bir şekilde çoluk çocuğuna ya da bir bakıcıya ihtiyacı oluyor yani.” (Taşköprü, 7.11.2020)

Kuşaklararası dayanışmanın göç, yoksulluk veya genel olarak toplumsal değişim gibi nedenlerle zayıfladığı bir bağlamda bir sonraki bölümde ele alınacağı üzere, yaşlı bakımında aile dışı aktörlerin önemi giderek artmaktadır.

Yaşlı Bakımında Aile Dışı Aktörler

Devlet Kurumları Tarafından Sunulan Yaşlı Bakım Destekleri

Zamanla bedensel ve zihinsel sağlık koşulları kötüleşen bakıma muhtaç hale gelen kişilere kimin bakacağı sorusu toplumsal değişimlerle beraber daha da önem kazanmaktadır. Devletin sunduğu çeşitli bakım destekleri ailelerin “yaşlılarına” bakmasını desteklemeyi teşvik etmek üzere nakdi yardımlar sunmaktadır. Bu yardımlar üç başlıkta özetlenebilir: Evde bakım maaşı, 65 yaş maaşı ve evde sağlık hizmetleri.

1. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından ağır engelliler için verilen “evde bakım maaşı” çoğunlukla yatağa bağlı yaşlılara yöneliktir. 2020 yılında 1.544 TL olan bu yardımdan Sinop'ta 2.100 kişi faydalanmaktadır.

2. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) tarafından verilen ve toplumda yaşlı aylığı olarak bilinen “65 yaş maaşı”

bir diğer nakdi yardım mekanizmasıdır. 2020 yılında 711 TL olan bu yardımdan Sinop merkezde 560, Kastamonu merkezde ise 1.454 kişi faydalanmaktadır. Kastamonu'da SYDV tarafından kış aylarında evlerinde koşullar uygun olmayanlar için geçici süreli konaklama hizmeti de verilmektedir. Görüşmeler sırasında SYDV'den kime yaşlı aylığı bağlandığı konusunda bir rahatsızlık olduğu ve bazılarının kayırmacılık yapıldığına dair şikayetler dile getirilmiştir.

3. Bir diğer devlet yardımı Sağlık Bakanlığı Evde Sağlık Hizmetleri birimi tarafından, 2010 yılından beri verilen destektir. Sadece yaşlılara mahsus olmayan bu destek tipinde yatalak olma şartı bulunmaktadır. Özellikle evinde yatalak yaşlı bakanlar için önemli bir katkı olan evde sağlık hizmetlerinden Sinop ve merkeze bağlı köylerde 480, Kastamonu'da ise 1600 civarı hasta faydalanmaktadır. Bu kişilerin önemli bir kısmı yaşlılardır. Evde sağlık hizmetleri ekipleri araçla il merkezinde ve merkeze bağlı köylerde hastaları ziyaret etmekte; hastanede tanısı konmuş ve tedavisi başlamış kişilerin tedavisine destek verilmektedir. Sinop İl Sağlık Müdürlüğü yetkileri pandemiden önce günde minimum 18-20, maksimum 24 ev ziyareti olduğunu ifade etmişlerdir. Kastamonu'da ise, salgından önce 1.600 kadar kişiye tüm Kastamonu'da evde sağlık hizmeti götürülürken, pandemiyle beraber mesafe önlemlerinden dolayı bu sayı düşmüştür.

Devletin farklı kurumları tarafından sunulan bu yardımlar özellikle yoksul veya “çocuğu ilgilenmeyen” haneler için önemli bir destek sunmaktadır. Devlet tarafından sunulan nakdi bakım destekleri, ailelerin yaşlılara bakması için önemli bir teşvik unsuru olmaktadır:

“Engelliler 2007’ye kadar itilip kakılıyordu. “Sen bakacaksın, ben bakacağım” “Sen de bakmıyorsun, ben de bakmayacağım. Üç ay sen bak.” Dışlanıyor, eziliyor[du]. İstenmediğini hissediyor[du] yani. Şimdi engelliler hocam aileler şu an vermemek için uğraşıyorlar. (. . .) Şimdi para girince bakılıyor. Bir şekilde bakılıyor.” (Uzman, Sinop ASPB)

Uzun süredir Sinop'ta çalışan Aile ve Sosyal Politikalar uzmanının da ifade ettiği üzere maddi destek mekanizmaları kuşaklararası dayanışmayı, özellikle de işlevsel dayanışma tipini teşvik eden bir etki yaratmaktadır. Yaşlı maaşında verilen aylık düşük olsa da, dargelirli haneler için önemli bir nakdi destek olarak görülmektedir.

Yaşlı Bakımında Yerel Yönetimler

Yaşlılara yönelik hizmetler konusunda yerel yönetimlere de özel bir başlık açmak gerekir. Araştırma sırasında ziyaret edilen yerlerde, yaşlı destek hizmetlerinde üç farklı örnek gözlenmiştir. Bunlardan en kapsamlısı Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) tarafından yönetilen Kastamonu Belediyesi bünyesinde açılmış olan Yaşlı Bakım Hizmetleri Merkezidir. Sadece il merkezinde faaliyet gösteren bu birim, yaklaşık 100 kadar yaşlıya evlerinde destek hizmeti vermektedir. Ev temizliği, küçük tamirat, yemek yapma, kişisel bakım gibi destekler sunan bu birim göçle yakınları uzağa taşınmış ve yalnız kalmış yaşlı kişiler için önemli bir destek sunmaktadır. Sinop Belediyesinde ise yaşlılara yönelik hizmet olarak sadece “Yaşlılar Dinlenme Lokali” bulunmaktadır. 2020 yılında pandemi dolayısıyla kapalı olan bu lokal, kent merkezi bir yerinde bahçeli bir dinlenme tesisidir. Ancak buraya ulaşabilmek için hem maddi hem de bedensel açıdan yeterli olmak gerektiği için lokali kullanan yaşlıların sayısı oldukça sınırlıdır. Sinop'ta Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından yönetilen belediye yetkilileri, bakıma muhtaç kişilere destek işini bakanlık yetkililerine bıraktıklarını ve bu konuda illerinde bir ihtiyaç olmadığını ifade etmişlerdir. Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) tarafından yönetilen Taşköprü Belediyesi ise “mobil aşevi” ile, özellikle yoksul ve yalnız yaşlıların düzenli sıcak yemek ihtiyacını karşılamaktadır. Önceden belirlenmiş dar gelirli kişilerin evlerine, günde 2 öğün yemek götüren aşevi aracı, görüşmeler sırasında ilçede belediyenin yaptığı en önemli hizmetler arasında sayılmıştır.

Belediyelerin yürüttüğü bu faaliyetler, 2. bölümde de anlatıldığı üzere Güney Avrupa refah rejimi kapsamında değerlendirilebilir. Ancak bu kısmi, parçalı ve bazıları düzensiz yardımlar, yaşlı nüfusu hızla artan bu iki ilde yaşlılara yönelik yeterli ve istikrarlı koruma sağlamaktan uzaktır. Özellikle il veya ilçe merkezlerini hedefleyen bu hizmetler, ıssızlaşan köylerde kalan yaşlıları kendi başlarına terk etmektedir.

Huzurelerine Artan Talep

Kırsaldaki çözülüş ve göçle ailelerin dağılması, geleneksel aile değerlerinin dönüşümü, sürekli bakım ihtiyacı ortaya çıkan yaşlılar için huzurelerine olan talebi arttırmaktadır. Korona tedbirlerinden dolayı her tür ziyaretin yasak olduğu huzurelerinde görüşme yapma imkanı bulunamasa da, iki ilde de Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü ve uzmanlarıyla yapılan kapsamlı görüşmelerde Kastamonu ve Sinop'ta artan huzurevi ihtiyacı net olarak ifade edilmiştir:

“Şu an [huzurevinde] yer bulamıyoruz. Yer yetiştiremiyoruz yani..” (Uzman, Kastamonu ASPB)

“Türkiye’de geleneksel aile yapısı çoktan kırıldı. Yani bunu yürütebilen birkaç il kalmıştır sadece. Ben Erzurum’da görev yaptım, geldim üç yıl. Erzurum’da mesela huzurevi yok. En son mesela bir açacaklardı, ben üç sene önce oradayken. Konuşuluyordu. Hala konuşuyorlarmış mesela. Aktifleşmedi. Çünkü orada yaşlısını insanlar vermiyor, utanıyorlar biraz. Şimdi ama bence bu profil kırılıyor yani. Erzurum gibi bir yerde bile, o kadar geleneksel aile yapısının yaygın olduğu bir toplumda bile, şu an aslında kişiler şey diyordu; “Anne, babama bakmak istemiyoruz ama toplum ne der?” Birkaç yıl sonra dediğiniz gibi o toplum baskısı da yıkılacak zaten çünkü aslında istiyorlar. Çünkü evlerini

de geçindiremiyorlar. Veya da hani gelin sorun yapıyor, damat sorun yapıyor falan derken torunlarla da kuşak çatışması derken mesela annesi, babasını barındıramıyor. Vermek istiyor ama toplum baskısından veremiyor mesela. Ama o baskı biraz kırıldıktan sonra. . . Yani o durum bence yıkılır bence birkaç sene sonra. Geleneksel yapı yıkıldıktan sonra dediğiniz gibi çok fazla bakım ihtiyacı artacak. Şu an Türkiye’de şu an çok yetersiz zaten bakım kuruluşları.” (Uzman, Sinop ASPB)

Kastamonu’da halihazırda toplam 218 kapasiteli 3 huzurevi bulunmaktadır. Ancak yetkililerin de ifade ettiği üzere bu kapasitenin hepsi doludur. Kastamonu il ASBP müdürü “bu koltukta ben en çok huzurevi talebi alıyorum” diyerek durumun ciddiyetini vurgulamıştır. Aile odaklı muhafazakar bir yaklaşım benimseyen Bakanlık huzurevlerine olan talebin azalmasını istese de, yaşanan toplumsal gerçeklik bunu imkansız kılmaktadır. Alanda çalışan bakanlık uzmanları özellikle kırsalda yalnız kalan yaşlılar için alınması gereken önlemlere işaret etmektedir:

“Kamu yararına olan dernekler değerlendirilebilir mesela Kızılay gibi. Çok fazla şeye gerek yok. Bir ekip kuracak mesela Vali Yardımcısı, ilçelerde Kaymakam başkanlığında. Orada Kızılay’ın da ne yapacağı belli. Protokol yazacak. Atıyorum işte müftülükten iki tane eleman alacaksın veya ne bileyim bir yerden teknik eleman alacaksın, sağlıktan eleman alacaksın. Bir ekip kuracaksın. Atıyorum, köyleri de gruplandırırısın böyle; “Şu köy senin.” Her gün köye çıkar, mesela o gruba gider. Zaten belli köyde. Der ki, “Hasan Amca’nın şöyle bir ihtiyacı var, onu götürelim. Öbür amcanın ya işte anteni bozduktu mesela.” Ya hocam, köyde anten ayarlamak bile bir sorun yani.” (Uzman, Sinop ASPB Müdürlüğü)

Kamu kurumları tarafından sunulan hizmetler dışında, son dönemde yaşlı bakımında piyasa aktörlerinin önemi de artmaktadır. Yerel basın taramasında tespit edilen, Sinop’ta genç bir hemşirenin açtığı ve il genelinde ihtiyaç sahibi yaşlılara ücret karşılığı evde bakım, refakat ve temizlik hizmeti veren özel firma bu açıdan dikkat çekicidir.¹¹ Bu kişinin ileride Sinop’ta bir özel huzurevi açma niyeti de il genelinde duyulan kurum bakımı ihtiyacının büyüklüğünü göstermektedir. “Utangaç piyasalaşma” olarak tanımlanabilecek bu girişimler yaşlı bakımında aile ve devlet kurumlarının yetersiz kaldığı durumlarda, maliyeti karşılama gücü olan aileler için alternatif bir destek özelliği taşımaktadır. Halihazırda hem Kastamonu ve Sinop il merkezinde hem de Daday, Azdavay ve Taşköprü gibi bazı ilçelerde Orta Asya ülkelerinden gelen yatılı yabancı bakıcıların varlığı da yaşlı bakımında piyasalaşma eğiliminin Anadolu’daki küçük il ve ilçelere kadar yayılmış olması açısından dikkat çekicidir.

Sonuç

Türkiye toplumu değişirken, demografik yapısı da buna paralel olarak dönüşmektedir. Genç nüfus olmasıyla tanınan ve övülen Türkiye’nin nüfusu hızla yaşlanırken, yaşlanma ve yaşlılık konusu da önem kazanmaktadır. Bu makale, Türkiye’de yaşlı nüfus oranı en yüksek iki kent olan Sinop ve Kastamonu’da nüfusun yaşlanması, değişen aile yapısı ve bunların yaşlı bakımıyla ilişkisini incelemiştir. Araştırma kapsamında nüfus ve göç konulu istatistiki veriler derlenmiş, arşiv ve basın taraması yapılmış ve Kasım 2020’de bir saha araştırması yapılarak 36 derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir.

Yaşlanmayla ilgili çalışmalar, genellikle konunun ekonomik boyutlarına ve mali külfet boyutlarına odaklansa da, bu çalışma meselenin toplumsal boyutlarına öncelik vermektedir. Geleneksel değerleriyle tanınıyor olmasına rağmen, aile yapısı ve kır-kent ilişkileri hızla değişmekte olan bu iki kentte yaşlılar ve aileleri arasındaki ilişkiler dönüşmekte ve mevcut değişimler içinde yeni ihtiyaçlar ortaya çıkmaktadır. Karadeniz özelinde, toplumsal değişimler ve demografik yaşlanma arasındaki ilişkiler ele alınırken, geleneksel aile yapısındaki değişim, ailenin zayıflaması, yoksulluk, ekonomik göç ve kırsalın ıssızlaşmasının sonuçları üzerinde durulmuştur.

Kastamonu ve Sinop’ta yapılan araştırmada, yaşlı bakımında ailenin devam eden ancak dönüşen bir rol üstlendiği görülmektedir. Bunda en önemli etken ekonomik sebeplerden ötürü genç nüfusun büyük şehirlere göç etmiş olmasıdır. Bu durum özellikle köylerde yaşlı nüfusun oransal olarak artmasıyla ortaya çıkan “kırsal yaşlanma” sorununa yol açmaktadır. Araştırma sırasında ziyaret edilen köylerin çoğunun çocuk veya genç yetişkin olmayan ıssız köylere dönüştüğü gözlenmiştir. Bu illerin bazı ilçelerinde yaşlı nüfus oranı %30’ların üstüne çıkmışken, merkez ilçelerinde bu oranın Türkiye geneline yakın olması, Karadeniz bölgesindeki yaşlılık meselesinin kırsal ve tarımsal faaliyetlerin çözümlüğü bağlamında yoksulluk ve işsizlik konusuyla beraber ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Güney Avrupa refah rejimi içinde değerlendirilen Türkiye’de, yaşlılara yönelik çok farklı kategorilerde destek mekanizmaları sunulmaktadır. Formel iş piyasasından emekli olanların faydalandığı emekli aylıkları dışında, yaşlı aylığı olarak bilinen ve 65 yaş üstü ihtiyaç sahibi kişilere verilen maaş bu desteklerin önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Ayrıca engelli ve yatalak kişilere verilen evde bakım maaşı ya da Sağlık Bakanlığı tarafından sunulan evde sağlık hizmetleri ileri yaşta ağır sağlık sorunları olan kişiler ve yakınları için kuşaklararası dayanışmayı kolaylaştıran ve teşvik eden bir yapı sergilemektedir. Ayrıca belediyelerin sunduğu yaşlı bakım hizmetleri veya mobil aşevi benzeri uygulamalar yerinde yaşlanmayı destekleyen ve özellikle de göçle beraber çocukları başka şehirlere gitmiş yalnız yaşlılar için gündelik yaşamlarını idame ettirmelerini kolaylaştıran bir katkı sunmaktadır. Ancak tüm bu kamu hizmetlerinin Güney Avrupa refah rejimlerinde görülen parçalı, kısmi ve düzensiz yapısı gereği ancak sınırlı bir

¹¹ “Sinoplu genç hemşirenin hedefi büyük” Vitrin haber, 15.02.2021. <https://www.vitrinhaber.com/ekonomi/sinoplu-genc-hemsirenin-hedefi-buyuk-h35552.html>

sosyal koruma sunduğu da gözlenmiştir. Yaşlı bakımında, kamu kurumlarının önemli ancak sınırlı desteği karşısında “utangaç piyasalaşma” adimleri atılmaya başlandığı, yatılı yabancı bakıcılar ve özel bakım hizmetlerinin çoğalmakta olduğu görülmüştür.

Son olarak bu çalışmadan yola çıkarak yaşlı bakımı konusunda bazı önerilerde bulunulabilir. Konunun çok boyutlu yapısı göz önüne alınarak, kent ve ilçe merkezleri için ayrı, köyler için ayrı politikalar geliştirilmesi gerekmektedir. Kent merkezlerinde yerel yönetimlerin kuracağı mobil yaşlı bakım destek birimleri büyük önem kazanacaktır. Bunlar dışında, yaşlılıkta bedensel engellilik (yatağa bağlı olma, vb) veya ağır yoksulluk durumlarında ihtiyaç duyulan kurum bakımı da desteklenmesi gereken başlıklardan biridir. Bu konuda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın açacağı huzurevleri hem denetim açısından hem de hizmet kalitesi bakımından, Kastamonu ve Sinop gibi Anadolu kentleri için büyük önem arz etmektedir. İleriki araştırmalarda, göç bağlamında birden fazla yerde yaşamını devam ettiren yaşlıların durumlarına dair “çok-yerlilik” (*multi-locality*), çift-ikametlilik ve kır-kent arası gidiş gelişlerin etkilerinin incelenmesi gerekmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Çalışmanın ikinci aşaması, Galatasaray Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından FCD-2022-1083 numaralı proje kapsamında desteklenmiştir.

Etik Onay: Bu çalışmanın etik kurul onayı Galatasaray Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan (Tarih: 17.02.2022; Sayı: 06) alınmıştır.

Bilgilendirilmiş Onam: Çalışma öncesinde tüm katılımcılardan sözlü bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Teşekkür: Bu makalenin dayandığı ilk çalışma, 2020 yılında Raoul Wallenberg Enstitüsü tarafından desteklenmiştir. Çalışmanın ikinci aşaması, Galatasaray Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından FCD-2022-1083 numaralı proje kapsamında desteklenmiştir. İki kuruma da destekleri için teşekkür ederim.

Kastamonu ve Sinop'ta yürüttüğüm araştırma sürecine üç asistan katkıda bulundu: Kastamonu ve Sinop'ta görüşmeleri ayarlayan ve daha sonra görüşmeleri deşifre eden Göksu Ezici, Kastamonu ve Sinop yerel gazetelerini tarayan Gani Aladağ ve Kastamonu'da görüşmeler sırasında bana eşlik eden Elif Büşra Poyraz. Üçüne de bu projeye verdikleri destek için minnettarım. Son olarak, makaleyi geliştirmemi sağlayan öneri ve yorumları için hakemlere teşekkür ederim.

Projenin etik kurul raporu, Galatasaray Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 17.02.2022 tarihli ve 2022/01 sayılı toplantısında oybirliğiyle kabul edilmiştir.

Yazarın ORCID ID'si

Didem Danış 0000-0001-6547-3341

KAYNAKLAR

- Albertini, M., & Kohli, M. (2013). The generational contract in the family: An analysis of transfer regimes in Europe. *European sociological review*, 29(4), 828-840
- Arun, Ö. (2019). Yaşlanmayı Aşmak. *Mekanda Adalet ve Yaşlılık Dergisi*, 5, 54-60.
- Arun, Ö., Troisi, J., & von Kondratowitz, H. J. (2013). Ageing in Turkey: The Peter Pan syndrome. *Ageing in the Mediterranean*, 297-324.
- Baykara-Krumme, H., & Fokkema, T. (2019). The impact of migration on intergenerational solidarity types. *Journal of ethnic and migration studies*, 45(10), 1707-1727.
- Bengston, V. L., & Roberts, R. E. L. (1991). Intergenerational solidarity in aging families: An example of formal theory construction. *Journal of Marriage and the Family*, 53, 856-870.
- Buğra, A. (2016). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de sosyal politika*. İletişim Yayınları.
- Buğra, A., & Adar, S. (2008). Social policy change in countries without mature welfare states: The case of Turkey. *New Perspectives on Turkey*, 38, 83-106.
- Buğra, A. ve Keyder, Ç. (2003). Yeni yoksulluk ve Türkiye'nin değişen refah rejimi. Ankara: UNDP.
- Canpolat, Ş. B. (2022) Nüfusun Yaşlanmasının Ekonomik Etkilerinin Uzun Dönemli Bakım Hizmetleri Açısından İncelenmesi: Türkiye için Bağımlı Nüfus Projeksiyonları. *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi*, 12(1), 53-84.
- Coe, C. (2011). What is the impact of transnational migration on family life? Women's comparisons of internal and international migration in a small town in Ghana. *American Ethnologist*, 38(1), 148-163.
- Dericioğulları, E. A. (2019). Bermuda Şeytan Üçgeni: Kırsal Alanda Yaşlı Kadın Olmak. *Mekanda Adalet ve Yaşlılık Dergisi*, 5, 29-34
- EYHGM (2020). 2020 Yılı Yaşlı Nüfus İstatistikleri Bülteni.
- Eryurt, M. A. (2014). Türkiye'de Yaşlı Nüfus ve Yaşlılık Dönemiyle İlgili Yaşam Tercihleri. *Türkiye Aile Yapısı Araştırması: Tespitler, Öneriler*, 88-109.
- Eser, B. ve Küçük, S. (2021). Yaşlanan nüfus, sorunlar ve politikalar: Türkiye için bir değerlendirme. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 541-556.
- Esping-Andersen, G. (1989). The three political economies of the welfare state. *Canadian Review of Sociology/Revue canadienne de sociologie*, 26(1), 10-36.
- Ferrera, M. (2006) "Sosyal Avrupa'da Güney Avrupa Refah Modeli", Buğra, A. ve Keyder, Ç. (der.), Sosyal Politika Yazıları, İstanbul: İletişim Yayınları, 195-230.
- İbret, B. Ü. (2004). Kastamonu'da Nüfusunun Gelişim, Dağılım Ve Yoğunluk Özellikleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 157.
- İbret, B. Ü. (2010). Kastamonu'nun Göç Olgusu. *Coğrafya Dergisi*, (20).
- INSEE (2020). Personnes Agées Dépendantes. Tableaux de l'économie française. <https://www.insee.fr/fr/statistiques/4277754?sommaire=4318291>
- Kalaycıoğlu, S. ve Rittersberger-Tılıç, H. (2000). Intergenerational solidarity networks of instrumental and cultural transfers within migrant families in Turkey. *Ageing and Society*, 20, 523-542.
- Kalaycıoğlu, S. (2012). Kuşaklararası dayanışma ve aktif yaşlanma. *Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Sempozyumu Bildiri Kitabı içinde*, 54-55.
- Kaya, M., & Yılmaz, C. (2017). Yaşlı, Mutlu, Huzurlu İl Sinop'un Nüfus Özellikleri. *Eastern Geographical Review*, 22(38): 137-160.
- Koç, İ. (2014). Türkiye'de aile yapısının değişimi: 1968-2011. *Türkiye Aile Yapısı Araştırması: Tespitler, Öneriler, İstanbul: TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Araştırma ve Sosyal Politika Serisi*, 7, 24-54.
- Koç, İ. & Saraç, M. (2018). Türkiye'de Yaşlı Göçünün Büyüklüğünün ve Yönünün Değişimi. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 19-37.
- Koçak, B. (2019). *Güney Avrupa Refah Rejimi Bağlamında Nüfusun Yaşlanmasının Sosyal Etkileri: İspanya, İtalya, Yunanistan Ve Türkiye Mukayesesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çalışma Ekonomisi Anabilim Dalı, Marmara Üniversitesi.
- Korkmaz, N. (2014). Türkiye'de Yaşlılık ve Sosyal Politika: Yaşlılık Politikadan Ayrı Düşünülebilir mi?. *Küreselleşme ve Yaşlılık Eleştirel Gerontolojiye Giriş içinde*. Der. Nilüfer Korkmaz, Suzan Yazıcı. Ankara: Ütopya Yayınları, 189-214.
- Kutlu, D. (2015). *Türkiye'de sosyal yardım rejiminin oluşumu: birikim, denetim, disiplin*. Nota Bene.
- Kutlu, D. (Ed.). (2018). *Sosyal Yardım alanlar: emek, geçim, siyaset ve toplumsal cinsiyet*. İletişim Yayınları.
- Metin, O. (2011). Sosyal politika açısından AKP dönemi: sosyal yardım alanında yaşananlar. *Çalışma ve Toplum*, 1(28), 179-200.
- Özbay, F. (2015). Dünden Bugüne Aile, Kent, Nüfus. *İstanbul: İletişim*.
- Özden, S., & Buğday, S. E. (2015). Üretim Faktörü Olarak Orman Köylüsünün Nüfus Hareketleri: Kastamonu Örneği. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 15(2).
- Özgür, E. M. (2019). Yaşlanmanın coğrafyaları: Coğrafi gerontolojide ilerleme, tartışmalar ve araştırma gündemi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 17(1), 78-109.
- Özgür, E. M., & Yakar, M. (2021). Coğrafya Önemlidir!: Nüfus Yaşlanmasına Mekânsal Bir Perspektiften Bakmak. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 3-29.

- Özmete, E. (2017). Türkiye’de kuşaklararası dayanışmanın değerlendirilmesi. *Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi*.
- Öztürk, M., Hilton, A., & Jongerden, J. (2014). Migration as movement and multiplace life: some recent developments in rural living structures in Turkey. *Population, space and place*, 20(4), 370-388.
- Szydlık, M. (2008). Intergenerational solidarity and conflict. *Journal of Comparative Family Studies*, 39(1), 97-114.
- Şen, M. (2007). Kökene dayalı dayanışma-yardımlaşma: “zor iş...” N. Erdoğan (Der.). Yoksulluk halleri: Türkiye’de kent yoksulluğunun toplumsal görüntüleri içinde (ss. 249-292). İstanbul: İletişim
- Taşçı, F. (2013). Refah Devleti Modelleri İçinde Türkiye’nin Pozisyonu: Yaşlı Algısı Üzerinden Değerlendirmeler. *İnsan & Toplum Dergisi*, 3(5), 5-35.
- Taşlıgil, N. (1993). Kastamonu ilinin nüfus gelişimi ve Türkiye nüfus hareketleri içerisinde yeri. *Türk Coğrafya Dergisi*, (28), 215-224.
- TÜİK (2020a). İstatistiklerle Yaşlılar, 2019. Bülten no. 33712
- TÜİK (2020b). Doğum İstatistikleri, 2019. Bülten no. 33706
- TÜİK (2022a). Sosyal Koruma İstatistikleri, 2021. Bülten no. 45744
- TÜİK (2022b). İstatistiklerle Yaşlılar, 2021. Bülten no. 45636
- Ulutaş, Ç. Ü. (2017). Türkiye refah rejiminin dönüşüm sürecinde sosyal yardım sistemi. *Emek Araştırma Dergisi*, 8(12), 27-48.
- Yelboğa, N. ve Varol, B. (2018). Yaşlı ayrımcılığı ve kadının dışlanması. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(1), 51-64.
- Yılmaz, E., Turğut, U., Tosun, D., & Gümüş, S. (2020). İzmir İlindeki Çiftçilerin Kırsal Nüfusun Yaşlanma Eğilimi ve Tarımsal Faaliyetlerin Devamlılığına İlişkin Görüşleri. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 26(2), 109-119.
- Yulafcı, A., & Sayılı, M. (2015). Samsun İlinde Kırsal Göç Yaşanan Köylerin Genel Özellikleri Ve Göçün Köyler Üzerindeki Etkileri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (32), 403-426.
- Yuvalı, E. (2019). 2022 Sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkındaki Kanunun Değerlendirmesi. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (37), 1-382.

Atıf Biçimi

Danis, D. (2023). Ageing population and elderly care in the context of rural-urban relations: the case of Kastamonu and Sinop. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 85, 1-30. <https://doi.org/10.26650/jspc.2023.85.1270477>